

Význam hry a hračky v životě předškolního dítěte

Bc. Věra Hladišová

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Věra HLADIŠOVÁ**
Osobní číslo: **H09181**
Studijní program: **N 7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Význam hry a hračky v životě dítěte předškolního věku**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.
Vymezení pojmů z dané oblasti.
Příprava výzkumné části.
Realizace výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAVLÍNOVÁ, M., VANČUROVÁ, E., JIRÁSEK, J. Hrajeme si doopravdy. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0018-0.

HAVLÍNOVÁ, M. a kol. Zdravá mateřská škola: Výchova dětí od 3 do 8 let. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-164-9.

MERLIN, V., GILLERNOVÁ, I. (eds). Psychologie pro učitelky mateřské školy. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

MIŠURCOVÁ, V., FIŠER, J., FIXL, V. Hra a hračka v životě dítěte. Praha: SPN, 1989.

OPRAVILOVÁ, E. Dieťa sa hrá a spoznáva svet. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Pavla Andrysová, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

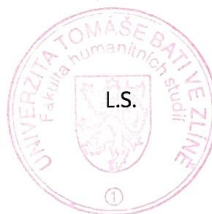
Datum zadání diplomové práce: **19. ledna 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **29. dubna 2011**

Ve Zlíně dne 19. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2011

Michal Štorm

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněným zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá volnou hrou a hračkou v předškolním věku v prostředí mateřské školy a v prostředí domova. V teoretické části je uvedena charakteristika předškolního věku, na níž navazují pro čtenáře stěžejní kapitoly - hra a hračka. Praktická část se snaží porozumět volné hře u dětí z úplných a neúplných rodin navštěvující mateřskou školu. Cílem praktické části je zjistit, jakou roli hrají hry a hračky v životě předškolních dětí, žijících v těchto rodinách.

Klíčová slova:

Hra, hračka, předškolní věk, mateřská škola, rodina.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the free play and preschool toys in the nursery school environment and home environment. The theoretical part is listed characteristics of preschool age, it followed a pivotal chapter for the reader - and the toy game. The practical part is trying to understand the free play of children from two-parent and single-parent families attending nursery school. Whose - edge practical part to determine what role playing games and toys in the lives of preschool children living in these families.

Keywords:

Playing, toy, pre-school age, nursery school, family.

Motto:

„Vaše dítě by nemělo dostat nic jen proto, že to chce, nýbrž jen proto, že to potřebuje.“

Jean Jacques Rousseau

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce Mgr. Pavle Andrysové, Ph.D. za metodickou pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování této práce.

Děkuji vedení a zaměstnancům Mateřské školy v Bojkovicích za spolupráci při realizaci výzkumu k mé diplomové práci.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK	12
1.1 VÝVOJ DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	12
1.2 TYPY TEMPERAMENTŮ U DĚTÍ Z POHLEDU HRAČEK A HRY	14
1.3 VÝVOJ HRY (NOVOROZENEC, KOJENEC, BATOLE)	16
2 HRA	18
2.1 TEORIE HRY	20
2.2 KLASIFIKACE HER	21
2.3 VÝZNAM HRY	23
2.4 ROLE RODIČE PŘI DĚTSKÉ HŘE	24
2.5 HRA V MATEŘSKÉ ŠKOLE	26
3 HRAČKA	29
3.1 HISTORIE HRAČKY	30
3.2 DRUHY HRAČEK	30
3.3 HRAČKY OD 2 DO 6 LET	34
3.4 „ŠKOLKA BEZ HRAČEK“	36
4 MATEŘSKÁ ŠKOLA	38
4.1 VLIV RODINY	39
4.2 ÚKOLY, CÍLE MATEŘSKÉ ŠKOLY, REŽIM DNE	39
4.3 DÍTĚ A UČITELKA.....	41
4.4 POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ VZTAHY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	42
4.5 ROLE UČITELKY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
5 VÝZKUM V MATEŘSKÉ ŠKOLE	46
5.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	46
5.1.1 Cíl výzkumu	46
5.1.2 Výzkumný problém	46
5.1.3 Metodologie	47
5.1.4 Výzkumný vzorek	47
5.1.5 Realizace výzkumu	47
5.2 MATEŘSKÁ ŠKOLA BOJKOVICE.....	48
5.3 VÝZKUM A JEHO VYHODNOCENÍ.....	49
6 ZÁVĚR VÝZKUMU	68

ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	74
SEZNAM TABULEK.....	75
SEZNAM PŘÍLOH.....	76

ÚVOD

Děti jsou pro rodiče tím nejcennějším darem, a proto by jim měli věnovat co nejvíce svého času, měli by své děti ve hře podporovat a dopřávat jim dostatek času na hru. Předškolní věk je totiž krásné období lidského života. Hra zastává v tomto období důležitou funkci, pro dítě to není pouze zábava, ale považuje ji za plnohodnotnou činnost jako dospělí lidé svoji práci.

Do hry se promítají pocity a obavy dítěte ze světa, který ho obklopuje. Pokud si dítě nehraje, je s ním něco v nepořádku. Pexeso, Člověče, nezlob se, skládání puzzle, stavění stavebnice, kreslení, hra na školu, schovávaná a honěná, to všechno je hra, která dětem naplňuje jejich čas strávený v mateřské škole ale i venku před domem. Jsou to nenucené činnosti, které děti samy rády dělají. Mají z nich radost, zábavu ale i pocit uvolnění.

Mnozí lidé si myslí, že hrát si mohou jen děti, ale není tomu tak. Hrají si i dospělí, i když se to projevuje jiným způsobem. Hrou se děti učí novým věcem, získávají dovednosti a schopnosti, poznávají vlastnosti a rozvíjí myšlení.

Zkušený pedagog v mateřské školce ví, jak prostřednictvím hry může dítě snáze něčemu naučit, hra je mnohdy prostředkem k dosažení určitého cíle.

V předškolním období je také rodina stále významným prostředím, ale postupně dochází k tomu, že dítě projevuje větší zájem o společnost druhých dětí. V životě dítěte se začíná objevovat školka, která dítěti umožňuje kontakt s vrstevníky a působí na něj výchovně.

Život, který děti obklopuje, se promítá do dětských her. Hra má své přirozené místo v životě dětí.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do čtyř kapitol, kterými jsou předškolní věk, hra, hračka a mateřská škola. První kapitola obsahuje tři podkapitoly, kde se čtenář dozvídá o vývoji dítěte, o typech temperamentů a o vývoji hry v novorozeneckém, kojeneckém a batolecím období. Následující kapitola se věnuje samotné hře, jejím teoriím, klasifikacím a roli rodiče při hře. Třetí kapitola se zabývá hračkou, její historií a druhy. Poslední kapitola – mateřská škola se soustřeďuje na vztahy u dětí, na rodinu a na dítě a učitelku. Praktická část diplomové práce se snaží porozumět volné hře předškolních dětí z úplných a neúplných rodin.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK

Předškolní věk je chápán jako období od tří do šesti let, po kterém následuje věk školní a vstup do školy. Ovšem podle Koťátkové (2008a) komplexnější vymezení předškolního období v sobě zahrnuje i období od narození do tří let.

Průcha (2009) považuje za předškolní věk období od dosažení 3. roku věku až po nástup dítěte do školy, tj. do dosažení 6. roku života. Jako hlavní činnost v tomto období vidí hru. Charakteristické pro předškolní věk je docházení do mateřské školy, která navazuje na výchovu v rodině a připravuje dítě na začátek školní docházky.

Vágnerová (2007) chápe období jako fázi přípravy na život, díky vrstevnické skupině se dítě učí v tomto věku prosazovat a spolupracovat. Někdy bývá předškolní věk nazýván obdobím iniciativy, protože dítě chce něco zvládnout a něčeho dosáhnout, chce stabilizovat svoji pozici ve světě.

Děti v tomto věku mají rády pohyb, hry, dovádění a vymýšlení různých činností, ale každé dítě má své odlišnosti. Děti jsou introvertní - zůstávají doma s maminkou, na pískovišti si s dětmi nehrají, ale jenom se na ně dívají, jak si hrají, nebo extrovertní - jsou rády s kamarády, chodí si hrát k ostatním dětem domů (Špaňhelová, 2004).

Předškolní věk je doba tělesné a duševní aktivity, dítě projevuje velký zájem o okolí, je to období, které nazýváme časem hry, protože ve hře se projevuje již zmíněná aktivita dítěte (Šulová, 2003).

Pětileté dítě je charakteristické svou určitou vyrovnaností a rozumností, kterou upevňuje svými zálibami. Dokáže plynule mluvit a s ostatními se domluví. Důkazem správného vývoje je jeho intenzivní hra, při které stále zkouší okolí kolem sebe. Dovede se lépe soustředit, je velmi vnímavé a umí dobře pozorovat. Má stále rádo čtení pohádek, rádo slyší hudbu a zpívá si při ní. Prohru již lépe snáší a uvědomuje si, že je to jen hra, samozřejmě se to netýká všech dětí (Bacus, 2004).

1.1 Vývoj dítěte předškolního věku

V 5 letech umí dítě počítat od jedné do deseti. Nejenom, že číslice odříká, ale naučí se i spočítat 5 kostek a ví, že je to více než čtyři a méně než šest. Ví také, že pokud hodí míč na zem větší silou, vyskočí do větší výšky (Helus, 2004).

Allen (2002) uvádí, že dítě se v pěti letech umí lépe ovládat, je přátelské a společenské, rozeznává čtyři až osm barev. Velký význam přikládá vrstevnické skupině, ve které chce dítě stále něco zkoušet a nepředvídá nebezpečí a katastrofické důsledky.

Motorický vývoj

Dítěti se zdokonaluje kvalita pohybového aparátu, zejména koordinace a elegance pohybů. Umí chodit po schodech bez držení a při našlapování na schody střídá nohy. Dítě se pohybuje přesněji, účelněji a plynuleji, je hbité, dokáže dobře napodobovat sportovní činnosti dospělých jedinců, v období předškolního věku se může naučit kotrmelce. Dokáže stát na jedné noze asi 10 sekund. V tomto věku je nejlepší začít s různými sporty, jako jsou jízda na kole a plavání. Často je pohyb i hlavním činitelem ve hře. Rozvoj motoriky dítěte souvisí s podmínkami, které rodiče dítěti poskytují. Jemnou motoriku děti rozvíjejí pomocí kresby, ve věku 5 až 6 let mají poměrně kreativní výtvary. Dítě stříhá nůžkami ještě nepřesně, ale již je jasné, jestli dítě bude levák nebo pravák. Rodiče i učitelky mohou tuto kreativitu podporovat vytvořením podmínek – vhodný pracovní prostor, volba různých materiálů a dostatek podnětů. V tomto období si dítě rádo hraje s plastelínou (Šulová, 2003; Allen, 2002).

Kresba dítěte v tomto období obsahuje více detailů, než tomu bylo dříve, postava má hlavu, tělo, nohy, ruce, ústa, nos a oči (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Kognitivní vývoj

Vnímá nepřesně časové úseky, upoutávají ho detaily. Předškolák má bohaté a barvitě představy, které jsou pro něj v tomto období nutné, protože si v představách upravuje pro něj obtížně pochopitelnou realitu. Začíná se zajímat o příčiny jevů a typická je pro něj otázka „Proč?“. Dítě má myšlení prelogické, které je vázáno na to, co dítě vidělo a vidí, ale již toto umí jednoduchým způsobem členit. Je egocentrické, neumí rozlišit psychologickou realitu a objektivní svět. Toto zkreslení pomáhá odstranit kontakt s vrstevníky. Dětské myšlení je antropomorfní, kdy děti polidšťují různé předměty. Objevuje se fantazijní přístup, kdy fantazie přesahuje přes logické skutečnosti. V období od tří do šesti let dochází ke zkvalitňování řeči a řečových dovedností. Děti používají souvětí, rozšiřují si slovní kapacitu a dovedou poslouchat čtený text delší dobu, než tomu bylo dříve. Důležitá je komunikace, která je prostředkem dorozumívání a je významná při integraci jedinců do skupiny.

Kolem pátého roku se začíná objevovat záměrná paměť, stále je ale převážně využívána paměť mechanická (Šulová, 2003).

Emoční a sociální vývoj

Dítě potřebuje citový vztah, sociální kontakt, společenské uznání ostatních a identitu. Motivovat předškoláka lze novými podněty v rámci hry se známými vrstevníky. Vůle předškoláka kolísá, musí mít cíle spojené s konkrétním uspokojením, např. když nasbíráš hrneček borůvek, upeču borůvkový koláč. U dítěte se rozvíjí schopnost spolupracovat s ostatními, dítě dokáže pomáhat ostatním, je schopné vést ostatní nebo se jim podřídit. Rádo pomáhá s domácími pracemi. Vztah otce a matky je v tomto okamžiku důležitý. Dítě předškolního věku považuje dospělého za autoritu. Pokud předškolák ví, co se nesmí, co se smí a co hodná dítě nedělá, nepotřebuje již přímou kontrolu dospělého. Dítě si v rodině i mimo ni osvojuje sociální role, pozoruje své okolí, při kontaktu s dětmi si formuje vlastní Já. Často se kamarádí s jedním nebo dvěma dětmi. Ovládá své emoce a neobjevují se u něj velké emoční výkyvy, rádo se pochlubí s tím, co se mu povedlo (Šulová, 2003; Allen, 2002).

V předškolním věku již se vztek a zlost neobjevují tak často. „Děti lépe chápou příčiny vzniku nepříjemných situací, jejich nezbytnost, resp. význam úmyslu jiné osoby“ (Vágnerová, 2007, s. 89). Naopak veselost a smysl pro humor se rozvíjí, žerty dětí jsou jednoduché, odpovídají věku dítěte (Matějček, In Vágnerová, 2007).

1.2 Typy temperamentů u dětí z pohledu hraček a hry

Miková a Stang (2010) uvádí čtyři typy temperamentů u dětí, jsou jimi Apollonské děti, Prométheovské děti, Dionýsovské děti a Epimetheovské děti.

Apollonské děti

Mezi hračky, které se těší jejich oblibě, patří různé postavičky, loutky a zvířátka, které potřebují k vytváření svých vlastních příběhů. Každá postavička má svou vlastní roli. Ve svých hrách ztvárňují kladné hrdiny, například prince, který zachraňuje princeznu nebo lékaře, který pomáhá lidem. Tvoří si vlastní slova a vymyšlení různá tvrzení. Mají bohatou představivost, tudíž i jejich hra je originální (Miková, Stang, 2010).

Prometheovské děti

Tyto děti jsou velmi zvědavé, snaží se hledat odpovědi na otázky, které je zajímají. Často se vyptávají a nezajímá je, zda se to ostatním líbí nebo ne. Nesnaží se nikoho svých chování naštvat, ale chtějí zjistit, co by se dělo, kdyby... Potřebují mít dostatek prostoru ke svému zjišťování, pokud ho mít nebudou, nejpravděpodobněji začnou zlobit (Miková, Stang, 2010).

Dionýsovské děti

Jak píše Miková a Stang (2010) jsou tyto děti nazývány „malými hráči“. Oblíbenými hračkami jsou hračky s kolečky, které mohou využít k jízdě. Rády experimentují a pouštějí se do nejrůznějších aktivit, nevynechávají ani ty nebezpečné. Rády něco vyrábějí a mění činnosti, důležitý je pro ně výsledek jejich hry. Jakoukoliv činností, která se podobá hře, uděláte dítěti tohoto typu velkou radost. A kde jinde než v mateřské škole mají dostatek prostoru pro svou hru. Mohou si vyzkoušet, jak hračky fungují. Často nedodržují pravidla her, chtějí vědět, co se stane nebo si to pouze neuvědomí. Rády soutěží a závodí, zejména ve sportovních činnostech (Miková, Stang, 2010).

Epimetheovské děti

U dětí předškolního věku se očekává používání fantazie při hře. Epimetheovské děti ji nevyužívají tolik jako ostatní děti. Jsou realističtější, využívají hračky jenom k těm účelům, ke kterým jsou určeny. Neumějí se zapojit do fantazijní hry, takové dítě se nestane princem ani čarodějem, proto takové hry odmítají. Mají rádi pravidelnost, nevadí jim, když se činnosti a hry opakují (Miková, Stang, 2010).

Miková a Stang (2010, s. 146) uvádějí přehlednou tabulku porovnání temperamentů u typů dětí, které jsem zmínila výše.

Prometheus	Epimetheus	Dionýsos	Apollon
„Medvěd? Musím prozkoumat, jak je možné, že plyšový medvěd bručí...“	„Medvěd? Mám ještě ježka a lišku, tak si budeme hrát na les.“	„Medvěd? Můžeme si s ním třeba házet...“	„Medvěd? Ten se nám zrovna hodí do naší hry, bude černokněžníkem.“

Tab. 1 Temperamenty dětí

1.3 Vývoj hry (novorozence, kojeneček, batole)

Novorozence (0 - 6 měsíců) si hraje především v postýlce, proto musí být hračky lehké, bezpečné (nesmí být ostré hrany, nesmí být moc tvrdé), hygienické (omyvatelné) a vkusné (pestré jasné barvy). Preferuje se hra v tomto období s jednou maximálně se dvěma osobami. Základem je úsměv a klidný hlas. Lezení a stavění jsou hlavními úkony, které dítě v tomto období zvládá. Pokud klademe před dítě, které leží na bříšku hračky, podněcujeme ho k tomu, aby se k nim přiblížilo, čímž dosahujeme plazivých pohybů, z nichž se stává postupem času lezení (Vančurová- Fragnerová, 1969).

Nejvhodnější hračkou pro kojenečké období (6 měsíců- 1 rok) jsou podle Vančurové- Fragnerové (1969) kostky nebo dřevěné barevné krychle různých velikostí, stejně jako u novorozence, nesmí mít ostré hrany, musí být lehké, omyvatelné a barevné, aby upoutaly pozornost dítěte. Dítě je jenom hází z postýlky nebo si je předělává z jedné ručičky do druhé. Mezi další hračky tohoto období patří míč, který v dítěti podněcuje pohyb. Jako hračky mohou posloužit i předměty z domácnosti jako je nerozbitný hrneček a lžička. Vhodní jsou i panáčky a zvířátka z gumy a z plastu. Některé děti již vyžadují autíčka a vláčky.

Havlíková a kol. (1995) ve své knize uvádí, že u dítěte se v prvním roce života vyvíjí senzomotorické schopnosti, dítě manipuluje s různými předměty a rozvíjí tak své vnímání.

Batole (1- 3 roky) si ještě neumí hrát společně s ostatními dětmi, většinou to končí bráním hraček a odstrkováním. Dítě nechce být při hře rušeno. V této vývojové etapě jsou nejdělejšími hračkami stavebnice a kostky. Mezi zdravé zaměstnání v batolecím věku patří hra na písku. Dítě si ze začátku hraje jenom s lopatkou, poté plní kyblíček a zase ho vysypá, ale později se snaží udělat i bábovičky. Oblíbené jsou také jakékoliv hračky na kolečkách, které mohou děti za sebou tahat- kočárky a menší panenky pro holčičky. Ve dvou až třech letech se u dětí objevují hry nápodobou, prvním tématem se stává „péče o miminka“, holčičky se starají o své panenky a medvídky jako jejich maminky- krmí je, ukládají je ke spánku, chodí s nimi na procházku atd. Děti nakupují různé předměty a dávají si je do nákupních tašek a nosí je domů s poznámkami, že jsou drahé (Vančurová- Fragnerová, 1969).

Dalším obdobím je symbolická hra, začíná se objevovat kresba a slovní vyjádření. Období druhého a třetího roku, stejně tak i pátého a šestého roku je vrcholem symbolické hry a děti začínají objevovat hry s pravidly. Dítě při těchto činnostech experimentuje, manipuluje,

opakuje činnosti, které se naučilo, pozoruje, napodobuje ostatní, které vidí okolo sebe, má touhu poznávat, zajímá se o okolí (Havlínová a kol., 1995).

V předškolním věku jsou velmi oblíbené kostky a různé stavebnice, pro dívky jsou velmi dobrými hračkami kočárky s panenkami, postýlkou a nádobím, se kterými si hrají i chlapci a přesně tak i dívky si hrají s auty a vlaky. Dětem se líbí mechanické hračky, které vidí za výkladními skříněmi v hračkářství, ale nemají pro ně větší význam, protože stereotypní hra je brzy omrzí. V tomto období mají děti rády společné hry, ale je také třeba, aby si dítě umělo hrát i samo (Vančurová- Fragnerová, 1969).

2 HRA

Pojem hry není jednoznačně vymezen, běžně se však používá a všichni vědí, co znamená. Podle Mišurcové a Severové (1997) se hrou stává činnost, která se zaměřuje na různé druhy objektů, například si dítě může hrát s hračkami, ale i s různými věcmi, které má kolem sebe. U her v podstatě nejde o to, dosáhnout určitého výsledku, ale o samotné provedení hry. Hry u dětí vycházejí z jejich pocitů a přání. U dětí jsou oblíbené symbolické hry, kdy děti mohou předstírat vykonávání různých činností.

Průcha (2009) definuje hru jako určitou formu činnosti, která se odlišuje od učení a práce. Člověka provází celý život, ale zejména v předškolním věku má své stěžejní postavení, protože je hlavní činností.

Podle Opravilové (1988) hra u dítěte v plné míře nastupuje asi ve třech letech, v době nástupu do mateřské školy. Pomáhá dítěti chápat věci kolem sebe, pravidla a respektovat druhé lidi. Děti v předškolním období si hrají podle Opravilové 9 - 12 hodin denně, proto je hra nejpřirozenějším projevem lidské aktivity v tomto věku. Hra připravuje podmínky pro plynulý vývoj dítěte ve škole a v jeho dalším životě. Její podstata vychází z možností dítěte, podporuje psychickou rovnováhu, ověřuje jeho schopnosti, zručnosti a obohacuje sociální vztahy. Hra k dětství patří, je jeho náplní, činností a základní potřebou. Děti vnímají hru stejně jako dospělí práci. Účastníci hry v ní žijí velmi intenzivně, vkládají do ní všechno rozum, cit i své dosavadní schopnosti. Období předškolního věku by mělo dítěti umožnit co nejvíce naplnit potřebu hraní (Koťátková, 2008; Vančurová- Fragnerová, 1969).

„Člověk se hrou zabývá po celý život, avšak v předškolním věku má specifické postavení – je vůdčím typem činnosti.“ (Průcha, 2009, s. 92)

Znaky hry

Koťátková (2005) uvádí významné znaky hry, jsou jimi následující:

- spontánnost,
- zaujetí,
- radost,
- tvořivost,

- fantazie,
- možnost opakování,
- přijetí role.

O předpokladech dítěte a jeho zaměření napovídá vybírání a upřednostňování určitých typů her. Dítě by proto mělo mít možnost ukázat rodičům, jak si chce hrát a mělo by mít možnost hrát si spontánně, aby rodiče mohli vypozerovat, co ho zajímá a baví, v čem je dobré a pro co má předpoklady (Šulová, 2003).

Podle Havlínové a kol. (1995) hra podporuje rozvoj všech schopností předškolního dítěte, dítě se hrou snaží dostat do světa kolem sebe, naučit se jej poznávat, orientovat a ovládat. Učí se a nabývá nových zkušeností efektivně a bezpečně. Dítě bere hru velmi vážně, ale je pro něj zároveň radostí, je pro něj důležitá zejména proto, že uspokojuje jeho potřeby a to hlavně vývoj v dospělého jedince. Pokud má dítě potřebu hrát si, ale tato potřeba není naplněna, mohly by v pozdějším věku vzniknout problémy - u dítěte, kterému nebylo umožněno hraní, může dojít k tomu, že nebude schopno samostatně vykonávat určité činnosti. Hra se mění v každém vývojovém období člověka, dítě předškolního věku prochází několika vývojovými etapami hry. Havlínová proto poukazuje na nezastupitelnost hry v období předškolního a mladšího školního věku. Při hře je důležitý dostatek prostoru pro hru, oblečení, které hře nebrání, místo pro samotu, dostatek času a pochopení ze strany dospělého. Dítě se na hru dokáže soustředit v každé věku jinak dlouho. Ve čtvrtém roce se soustředí až 50 minut, v pátém roce 70 minut a v šestém více než 90 minut.

„Hra je zábava a učení formou hry umožňuje dítěti učit se přirozeným uvolněným způsobem, což mu vyhovuje nejlépe“ (Kemp, Walters, 2004).

Děti ve svých hrách běžně nahrazují hračky, které právě nemají u sebe, používají, co najdou kolem sebe, z kamínku udělají auto, z dřevěné kostky udělají buchtu. Prakticky téměř všechny činnosti, které děti vykonávají, mohou proměnit v hru, hra není přesně vymezená, nemá přesný obsah (Mišurcová, Severová, 1997).

Hra je znakem zdravého vývoje dítěte, dítě se do ní celé ponořuje. Dokáže si hrát někde v koutku potichu, že o něm nikdo neví, ale na druhou stranu umí dát o sobě pěkně vědět. Hraje si, s čím chce, kdy chce, kde chce a jak chce. Základním rysem volné hry je podle Dostála a Opravilové (1985) spontánnost, pocit volnosti a dobrovolnosti. Každá hra má smysl, i když ho rodič mnohdy nevidí.

S hrou by se mělo zacházet opatrně, pokud ji využíváme k ovlivňování chování dítěte. Dospělý ovlivňuje hru svou přítomností a malým dětem se to líbí a často vyžadují jeho účast ve hře, u starších dětí dochází k tomu, že dospělého ve hře nechtějí. Mladší děti může učitelka snadněji ovlivňovat, protože poslouchají její rady, kdežto starší děti si chtějí hrát po svém a nechávají se ovlivňovat více vrstevníky nebo členy skupiny (Hoskovcová, 2006).

Typické pro hru v předškolním věku je snaha vyhledávat souhru s jinými dětmi, dítě začíná respektovat a tvořit vlastní pravidla hry. Projevuje se jeho vynalézavost a tvořivost, vše co doposud vyzorovalo z okolí, zkouší na vlastní kůži (Koťátková, 2008a).

2.1 Teorie hry

Řada autorů se věnovala problematice hry. Snažili se přijít na to, co je podstatnou hry a jaký je její význam, mnoho času strávili pozorováním dětí a dospělých při jejich hrách. První teorie hry začaly vznikat v 19. století. Mezi první teorie hry se řadí teorie **přebytečné energie**, která vychází z předpokladu, že děti mají mnoho přebytečné energie a během hry se ji snaží zbavit. Autorem této teorie je Herbert Spencer. Může se zdát, že neustálý pohyb dětí, tuto teorie podporuje, ale z praxe je známo, že dítě ke hře pohyb a přemíru energie nepotřebuje, dokážou si hrát i když jsou unavené a mají si jít lehnout (Oprailová, 2004).

Teorie **nacvičování dovedností** Karla Groose říká, že děti si hrají, protože se připravují na budoucí život. Přirovnával to ke hrám zvířat, které si hrou cvičí a zdokonalují své dovednosti. Ovšem i když tato teorie zní logicky, na dospělé lidi se nevztahuje (Millarová, 1978).

Rekapitulační teorie G. S. Halla považuje hru za projev vývoje lidstva, dítě je článek evolučního řetězce a ve hře prochází vývojem od prvoka až po člověka. Podává podrobnější výklad než teorie zmíněné výše (Oprailová, 2004).

Sigmund Freud hrou vysvětloval únik dítěte před bolesti nebo dosažení uspokojení, tato teorie je však jednostranná a zdůrazňuje sexuální kontext, proto se jí dostalo kritiky. Z celé teorie přetrval názor, že dítě se hrou snaží vyrovnat s nějakou událostí (Oprailová, 2004).

Piaget spojuje hru s vývojem intelektu, hru podle něj charakterizují pojmy asimilace a akomodace, kde asimilace je přizpůsobení si informací přijímaných z vnějšku, akomodací rozumí přizpůsobování se vnějšímu světu. A tyto dva procesy by měly být v rovnováze. Pokud převládá asimilace, dochází ke hře, dítě začleňuje nové zážitky mezi starší a přizpů-

sobuje si je podle sebe, pokud převažuje akomodace, znamená to nápodobu (Opravilová, 2004; Millarová, 1978).

2.2 Klasifikace her

Z hlediska pedagogického rozlišujeme podle Mišurcové, Fišera, Fixla (1989) hry do dvou základních skupin:

- A. **Hry tvořivé** (volné, spontánní) - dítě si při hře určuje samo téma své hry a celý její průběh, svou roli zde hraje materiální svět,
  - a. předmětové - dítě si hraje s nejrůznějšími předměty kolem sebe,
  - b. úlohové (námětové) - nápodoba dospělých osob okolo sebe, zkouší různé sociální role, které vyzorovalo,
  - c. dramatizační (snové) - představuje si nějakou osobu, se kterou například hovoří,
  - d. konstruktivní - pohyb s předměty, které se podobají skutečnosti například vzhledem.
- B. **Hry s pravidly** - navazují vývojově na tvořivé hry, důležitý je zde vztah k ostatním hráčům a jejich jednání,
  - a. pohybové - sem řadíme hry s míčem, nejrůznější honičky,
  - b. intelektuální (didaktické) - do této kategorie patří stolní hry, puzzle.

Mišurcová a Severová (1997) uvádějí další dělení her, které rozlišuje hry podle kritérií:

- A. **kritérium subjektu hry** - podle toho, kdo si hraje, dělíme je na hry zvířat a lidí, hry dětí a dospělých, hry individuální a skupinové (např. úlohové nebo hry s pravidly),
- B. **kritérium objektu hry** - liší se podle toho, s čím si děti hrají, mohou to být hračky, rostliny, zvířata, vlastní tělo, jiné děti, kulturní výtvoř (poslouchání CD, prohlížení knížek),
- C. **kritérium způsobu zacházení s objektem hry** - co dítě při hře dělá, rozlišujeme hry:

- a. poznávací - prohlížení a vyptávání se, co to je, proč to je (navlékání velkých korálek na tyčku),
- b. praktické - manipulace s hračkami (stavění z kostek),
- c. symbolické (označovací) - prohlížení obrázků v knížce, když pojmenuje stoličku, že je to auto,

D. kritérium motivace a životního významu hry - rozlišujeme následující hry:

- a. hry motivované vývojovými potřebami - chození, běhání, kreslení,
- b. hry uspokojující především sociální potřeby dětí - žertování, slovně- pohybové hříčky,
- c. hry náhradní uspokojení různých potřeb dětí - symbolické hry s panenkami,
- d. rekreační hry - hraní s míčem, houpání, běhání.

U dětí předškolního věku je dobré zavést členění her podle vývojové posloupnosti poznávacích činností. Podle Opravilové (1988) sem patří hry:

- A. **senzomotorické hry** - pomáhají rozlišovat barvy, tvary a velikosti,
- B. **intelektuální hry** - pomáhají vyhledávat rozdíly a shody, patří sem klasifikace, třídění, seskupování), rozvoj myšlení (hádky, hlavolamy, stavebnice),
- C. **didaktické hry** - rozvíjejí poznávacích funkcí hravou formou,
- D. **hry s pravidly** (pohybové, stolní) - jedná se většinou o skupinové hry.

Hrou se zabýval i Roger Caillois, který uvedl zajímavou a jedinečnou typologii her. Rozděluje hry do čtyř skupin

- **hry agonální**, které jsou založené na soutěži, kde cílem je zvítězit,
- **hry aleatorické**, založené na náhodě s štěstím, kdy výsledek nemůže přímo ovlivnit, sem řadíme různé karetní hry, videohry,
- **hry mimikrické**, spočívající na principu nápodoby, hra mezi zdáním a skutečným, patří sem hry s loutkami a panenkami, převlékání do různých kostýmů a hraní rolí,

- **hry vertigonální**, založené na fyzickém prožitku při vychýlení z normy a rovnováhy, jsou to různé odvážné skoky, pády a jízda na kolotoči (Opravilová, 2004).

Tato typologie je využitelná pro učitelky v mateřských školách, kdy jim může pomoci upozornit na závažnější změny v chování při hře (Opravilová, 2004).

U dětí kolem pátého roku se objevuje tzv. kooperativní hra. Havlínová a kol. (2000) nepokládá za kooperativní hru, hru společnou. Podle ní, si děti mohou spolu hrát, ale každý na něco jiného. Stejná hračka poslouží každému dítěti jiným způsobem. Jedno dítě si hraje s autem na řidiče sanitky, jiný na taxikáře anebo na tatínka, který jede s dětmi na výlet do zoologické zahrady. Při kooperativní hře děti vědomě spolupracují, každé dítě má svou určenou roli a cítí za ni odpovědnost. Hlavním významem kooperativní hry je, že dítě se učí kooperativně jednat, řešit problémy a učí se respektu k druhým.

2.3 Význam hry

Hra je nezbytnou součástí života dětí předškolního věku. U dětí mladších (tří až čtyřletých) má hra respektovanou funkci a je náležitě hodnocena. Ovšem u starších dětí (pěti a šestiletých) je někdy vnímána jako plýtvání časem a dochází k pochybnostem, zda by se nedal tento čas využít jinak - užitečněji. Dítě si hraje proto, že má ze hry radost a nepotřebuje dosahovat žádného jiného cíle (Kořátková, 2008a; Dostál, Opravilová, 1985).

Podle Heluse (2004) například hry na sociální role pomáhají dítěti uvolnit tvůrčí fantazii, mohou dítěti poskytovat pocit vysvobození a svobodu.

Důležitá je potřeba objevující se kolem pátého roku věku dítěte a to, mít u sebe někoho, s kým si mohu hrát. Partner pro hru se stává důležitější než hračka. Nejhorší, co může dítě od ostatních dětí slyšet je, že si s ním nechtějí a nebudou hrát. I tyto slova, ale jsou dítěti ku prospěchu, protože si dítě uvědomí, co udělalo špatně a příště se takovému chování vyvaruje a bude se snažit najít vhodnější způsob, jak s ostatními jednat (Kořátková, 2008a).

Atributy hry podle Němce (2004):

Hra je zdrojem zábavy i poučení, dobře zvolená a usměrňovaná hra dokáže proměnit i ty nejneoblíbenější činnosti a povinnosti v radosti a potěšení.

Hra je prostředkem osvojování sociálních rolí, ve světě her bereme na sebe role, které mají svá pravidla jako divadelní role ve svém scénáři. Dochází často ke stírání hranic mezi

skutečností a hrou. Děti zkouší role, se kterými by se nikdy nesetkaly nebo naopak záměrně je cvičí, protože je budou později potřebovat.

Hra je prostředek prožívání, dítě, které vstupuje do hry k ostatním, se stává aktivním tvůrcem a mnoho činností přímo prožívá, je odkázán na své schopnosti a schopnosti ostatních.

Hra je smysluplnou činností, v předškolním období je hra téměř jedinou činností nezbytnou pro harmonický rozvoj dítěte. Hra je pro děti přirozená.

Hra simuluje různé situace, podstatou simulačních her je tvorba určitého modelu, který napodobuje realitu nebo problém a děti se učí reagovat na dané situace.

Hra je prostředek k poznání a sebepoznání, každá postava ve hře má nastíněná nějaká pravidla chování, děti pak mají velký prostor pro vlastní prožívání určitých rolí.

Hra je mravní výzvu, přináší sebou příležitosti, ve kterých se dítě projevuje, zda má pomoci kamarádovi a vzdát se tak výhry nebo dokončit svoji hru.

Hra je svoboda i řád, kdy se dítě samo rozhodne, zda se hry zúčastní nebo ne. Důležitá je dobrovolnost a svoboda.

Dospělí lidé vědí, že hra znamená nezávaznost, člověk se při hře uvolní a užívá si. Ke hře patří spontaneita, aktivita, uvolněnost a seberealizace. Hra člověku dává možnost srovnat se s okolním světem. Děti se hrou učí, načerpávají energii a vyčerpávají ji, ve hře se dítě realizuje, dítě se hrou zbavuje určitého napětí. (Koťátková, 2008a; 2005).

2.4 Role rodiče při dětské hře

Podle Špaňhelové (2004) by měl být dospělý „korektorem“ v dětské hře. Rodič by se měl stát pomocníkem při realizaci nejrůznějších her a snažit se vymýšlet nové a nové hry a zábavu pro děti. Má být tím, kdo dítě motivuje ke hře, nabídne mu první hraní, pokud se dítě nudí a neví, jak a s čím si má hrát. Je na dítěti, zda ke hře přizve i další děti, ale někdy je taktéž potřeba zásahu rodiče. Rodiče, popřípadě prarodiče nebo jiní dospělí v rodině by měli dávat pozor, jak si dítě hraje, aby mohli vyslovit jakousi pochvalu, že si dítě hraje pěkně, ale také by měli zasáhnout, pokud se jim zdá, že se dítě chová nevhodně a napomenout ho a tím ho usměrnit. Dítě by rodiče neměl do hry nutit, měl by dítě respektovat a

vnímat ho takové, jaké je. Pokud si dítě ve hře vystačí samo, je zbytečné, aby ho rodiče nutili zvát si domů kamarády nebo nutili ho, aby si šel hrát ven s dětmi.

Havlíková a kol. (1995) uvádí **vhodné zásahy dospělých do dětské hry:**

Rodiče by měli dětem poskytnout

- podmínky potřebné pro vznik, průběh a ukončení hry,
- dítěti možnost hrát si samo, pokud to samo vyžaduje a nenutit ho do hraní s ostatními dětmi,
- dostatek času (aby dítě mohlo hru samo ukončit a nebylo z ní vytrženo),
- odpovídající prostor pro hru, podle toho s čím si dítě chce hrát.

Mišurcová, Fišer, Fixl (1989) ještě připojují

- nekritizovat a neopravovat,
- podpořit hru s jinými dětmi,
- nerozlišovat mezi chlapeckými a dívčími hračkami,
- poučit dítě o možných nebezpečích hry.

Dítě samo předvádí a říká mamince nebo tatínkovi, co mají dělat, co mají říkat, opravuje je, když se mu to nelíbí a zkouší to znovu, dokud to není v pořádku (Němec, 2004).

Hra doma

Většina dětí si umí hrát, některé děti mají ovšem doma mnoho hraček, ale hrát pěkně hrát si nedokážou. Všechno jenom vytahají ven, vezmou to na chvíli do ruky, položí to a vezmou něco jiného. Hračky kolem nich jsou rozházené a i přesto se nudí (Deissler, 1994).

Rady pro rodiče

Allen (2002) uvádí několik rad pro rodiče, aby věděli, co mají dělat pro zdravý rozvoj dítěte. Mezi ně patří následující:

- zásobovat dítě různým materiálem jako jsou papíry, zbytky látek a tapet, aby mohlo procvičovat stříhání, lepení, skládání,
- sbírat kostýmy a různé druhy oblečení, které by dítě mohlo využít ke hraní různých rolí,

- pracovat s knihami, aby se dozvědělo, co nám knihy všechno mohou dát,
- pravidelně a často mu předčítat knihy,
- podporovat zájem o tužku a papír,
- dovolit, aby dítě mohlo pomoci s vařením,
- vymýšlet různé hry, které rozvíjejí koordinaci oka a ruky.

2.5 Hra v mateřské škole

Každé dítě vstupující do mateřské školy se setkává s odlišným vyjadřováním ostatních, je nuceno hledat způsoby, jak se samo přesněji vyjadřovat, aby mu ostatní rozuměli a zároveň aby i ono porozumělo ostatním. Volné a řízené hře je v mateřské škole věnována velká pozornost pro její přínos ke kvalitnímu rozvoji dětí. Každé dítě se s ní vyrovná jinak- jedno si ji oblíbí a druhé se v ní musí nejprve najít a může dojít k tomu, že dítě bude ze začátku hru i odmítat (Kořátková, 2008a).

Děti tří až čtyřleté si velmi rády hrají, většinou si hrají samy, je to zcela přirozené, při své hře pozorují své okolí - druhé děti jsou jim inspirací ve vlastní hře. V okamžiku, kdy dítě zaujme nějaká hračka, kterou má druhé dítě, ale většinou nastává problém. Ani jedno dítě totiž nechápe, proč by se mělo vzdát hry s hračkou. V prvním případě dítě nedokáže potlačit touhu vyzkoušet si tu hračku, kterou má druhé dítě a dítě, které si s hračkou hraje, nedokáže pochopit, proč by uprostřed své hry mělo dát hračku někomu jinému (Kořátková, 2008b).

Dítě ve věku 5 - 6 let

Dítě ve věku pěti až šesti let již získalo mnoho informací, podnětů a dovedností, a proto se jeho hra stává lepší a dokonalejší. „Hra dosahuje vrcholných kvalit“ (Kořátková, 2008a, s. 47).

Pohyby a celková koordinace dítěte se zdokonalily, proto dokáže zdolat i nejrůznější obtíže plynoucí z pohybové hry. Hra je v tomto období základem pro tvořivé jednání a myšlení, pokud je obsahově bohatá a odehrává se v prostředí vrstevníků a je založena na týmové spolupráci. Za takových podmínek je nenahraditelná (Kořátková, 2008a).

Kolem pátého roku věku dítěte se začíná projevovat soutěživost a v následujících období dochází k jejímu stupňování. Dítě se snaží srovnávat s ostatními, velká je snaha zaujmout

okolí a vyrovnat se ostatním dětem, dosáhnout lepší úrovně, být zajímavý (Kořátková, 2008a).

Na hru v mateřské škole má vliv dochvilnost rodičů a to především proto, aby dítě mohlo včas ukončit svou hru nebo činnost. Důležité je, aby nebylo vytrženo ze hry příchodem rodičů, musí dostat předem znamení, aby se uzavřeli prožitky toho dne v mateřské škole. Jednou z možností je, nechat hru rozestavěnou, dítě se k ní druhý den vrátí nebo může dítě hračky uklidit se svým rodičem (Niesel, 2005).

Hra ve skupině

V každé životní etapě se člověk setkává se skupinovou spoluprací, mnohdy tato spolupráce není vůbec snadná. V předškolním věku se dítě učí hrát si a spolupracovat ve skupince ostatních vrstevníků.

Hra dětí ve skupince prochází mnoha změnami, i přes problémy, které s sebou přináší je stále po mnoha stránkách pro vrstevníky důležitá a obohacující. Dítě se hrou učí vnímat, obohacuje se o nové nápady ostatních dětí, pozoruje, hledá způsoby, jak se prosadit, zapojit se do hraní. Dítě ve skupinové hře získává dovednosti ze sociální oblasti, učí se umění vysvětlovat, dělat kompromis, odmítnout, když se mu něco nelíbí, přesvědčit, jak je to podle něj lepší. Pokusy a omyly se snaží nalézt nejvhodnější způsoby hry, vylučuje nevhodné a přijímá vhodné (Kořátková, 2008a).

Burešová a Mertin (In Hoskovcová, 2006) rozlišují u dětí například hry kooperativní a komunikativní. Kooperativní hry nejsou zaměřeny na výkon, ale jde zde o hodnocení úrovně spolupráce dětí předškolního věku. Soutěživost se může projet mezi skupinami, ale ne mezi jednotlivci ve skupině. Komunikativní hry slouží k překonání strachu z mluvení. Řeč má ve hře své místo, prostřednictvím řeči poznávají děti ostatní a cvičí si dovednosti, jak vyslovit svá přání, umět odpovědět na otázku. Vhodné je i rozvíjet neverbální stránku dětí při těchto hrách, ukázat dětem, že při pozdravu se díváme zdravenému člověku do očí a pokud s člověkem mluvíme, nejsme k němu zády.

Ve skupinové hře dítě projevuje své vztahy k ostatním dětem. Hry upevňují přátelské vztahy mezi dětmi navzájem (Mišurcová, Severová 1997).

Hra o samotě

Děti experimentují s předměty, napodobují dospělé, staví si domy, věže a to bez zásahu dospělého nebo pedagoga. Zásah pedagoga do této hry může být spíše škodlivý než užitečný. Při hře o samotě si děti vytvářejí vlastní pravidla, kterým rozumí (Němec, 2004).

Dítě, které přichází do školy jako do neznámého a nového prostředí si musí nejprve zvyknout na prostředí, režim i na učitelku. Na začátku se většina dětí straní kolektivu, ale poté se přirozeně zapojí mezi ostatní děti. Ale co s dítětem, které se nezapojí a zůstává mimo skupinu dětí. Kramulová (2010) doporučuje pohybové hry, které mohou při zapojování do kolektivu pomoci. Nejlépe takové hry, při kterých není nutné mluvit. Důležité je zdůrazňovat pocit sounáležitosti se skupinou. Učitelka by měla hovořit o tom, že jsme ta třída Žabiček a Berušek, každý bydlí někde jinde, ale tady máme všechno společné, hračky, koberec, na kterém si hrajeme.

3 HRAČKA

Takáčová (2001, s. 6): „Bránu do světa dětských her otevírá hračka.“

„Hračky jsou zvláštní předměty, které dospělí určí pro jistou společnost nebo po určitou dobu ke hraní a za účelem hraní je vyrobí“ (Deissler, 1994, s. 34). Děti, ale vidí hračky všude kolem sebe, cokoliv, co se mu dostane do ruky, je podle něj na hraní. Poměrně brzy však zjistí, co je hračka a co není. Děti nejvíce baví hra s věcmi, které si samy vyrobí nebo najdou (Deissler, 1994).

Podle Millarové (1978) se hračky liší tím, zda umí povzbudit nebo utlumit sociální kontakty mezi dětmi navzájem. Medvídci a jiné měkké hračky působí na děti uklidňující dojmem, a pokud jsou tyto měkké předměty známé, je to pro děti ještě lepší, dokážou jim totiž nahradit krátkou nepřítomnost matky.

Dítě v období předškolního věku, zejména mezi 3-4 rokem rádo prozkoumává okolí a má ve velké oblibě hry s různými materiály jako jsou voda, písek, hlína a další, s kterými se běžně setkává ve svém okolí. Zkouší, co se s materiálem děje, když se ho dotkne, jak změní svůj tvar. Velmi je tímto zaujato a nachází stále nové možnosti využití (Kotátková, 2008a).

Dítěti ve třech letech se zavděčíte jakoukoliv hračkou, má rádo tříkolku, auto, vláček. Oblíbené jsou pro něj hry, které se odehrávají ve vodě, v tomto období se dítě rádo koupe, myje nádobí. Rádo si kreslí, hraje s hlínou nebo pískem, ale dokáže navlékat i korálky větších rozměrů nebo skládat puzzle (Bacus, 2004).

Hračky, které děti mohou využít k více hrám, jsou víceúčelové a jsou méně náročně pro děti než hračky složitější, které jsou detailněji propracované a mají předem stanovenou funkci. Každá hračka má své výhody a nevýhody. Proto je důležité, aby rodiče měli přehled, jaké hračky doma dítě už má a snažili se mu koupit odlišnou hračku, která ty předchozí dokáže vhodně doplnit. Důležité je brát i ohled na to, co dítě zajímá a má rádo (Bacus, 2004).

Hračka patří k dětství od nepaměti. Hraček by dítě nemělo mít mnoho, protože pak si jich neváží, nejsou mu vzácné a s většinou si stejně nehraje anebo je může schválně ničit. Hračky jsou odrazem dnešní doby, promítá se v nich úroveň techniky, proto dítěti slouží k poznávání dnešního světa. Výhodou těchto hraček je, že dítě vnímá techniku jako samo-

zřejmou součástí jeho života, učí se jí rozumět a pochopit, ale na druhou stranu by technických hraček mělo mít mnoho (Opravilová, 1988; Špaňhelová, 2004).

3.1 Historie hračky

Mezi první archeologické nálezy hraček patří míč z papyru, hliněné figurky, dřevěný krokodýl z dob starověkého Egypta. Figurky koníků a vojáků, trojský kuň, různé vozíky sloužily jako hračky pro chlapce ve starověkém Řecku, děvčata si hrála s panenkami látkovými, dřevěnými, hliněnými, jantarovými, mramorovými nebo stříbrnými či zlatými. V antice byla hra svázána s náboženstvím a s vírou v bohy. Hra měla v této době významnou funkci, o které se můžeme dočíst v dílech řeckých filozofů Platóna a Aristotela, kteří píšou, jak je hra důležitá ve výchově dětí a mládeže. Ve středověku význam hry nijak neklesl, významní představitelé propagovali učení hrou. Postupem času se do popředí dostali hry pohybové a intelektuální. J. A. Komenský ve své díle Svět v obrazech charakterizoval hry a hračky své doby. Hru u dětí Komenský stavěl na stejnou úroveň jako spánek. Podle něj je hra u dětí na místě a postupně mají být děti od hry odváděny k záměrné práci. V sedmnáctém století vznikaly hry zejména vojenské, armády vojáků byly vyráběny ze dřeva, olova, ale i ze stříbra pro děti z bohatší sféry (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1989).

Zlom nastal v 18. století, kdy byla vytvořena nová koncepce dětství. Byly vytvořeny speciální hračky, které v dětech měly rozvíjet duševní stránku a manuální zručnost. Mezi tyto speciální hračky patřil míč, koule, krychle, válec a stavebnice, se kterou děti pracovaly podle instrukcí dospělých. Tento soubor hraček se nazýval Fröbelovy dárky, ale později od něj bylo upuštěno pro svou strojenost. Začaly vznikat nové typy hraček podle technického pokroku - vláčky, loutky, parní stroje (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1989).

Ve 20. století dochází k intenzivnějšímu zájmu o hračky a hry, toto století je pojmenováno stoletím dítěte a význam hračky stoupá.

3.2 Druhy hraček

Špaňhelová (2004) uvádí hračky, které jsou nejlepší pro dítě předškolního věku. Je mnoho hraček určených pro tento věk, ale jsou hračky, které by určitě dětem neměly chybět. Mezi ně patří:

- tříkolka, koloběžka a kolo,

- míč,
- plyšová hračka, kterou si dítě oblíbilo a většinou s ní chodí i spávat,
- dřevěné kostky,
- puzzle, určené pro tento věk,
- lego nebo podobná stavebnice,
- panenka a kočárek pro panenky pro děvčata,
- sociální hry (hry na obchod, doktora, průvodčího,...),
- knížky,
- pexeso nebo podobné hry.

Mišurcová, Fišer, Fixl (1989) uvádí podrobný seznam hraček pro předškolní věk, kam řadí kromě výše uvedených i loutkové divadlo, stolní hry jako domino, švihadlo, tabule a křídly, vystřihovánky z papíru, navlékací korále, hudební nástroje jako jsou bubínek, píšťalka nebo triangel. Samozřejmě také hračky do písku, vody nebo nářadí pro práci na zahradě.

Špaňhelová (2004) doporučuje rodičům udělat s dětmi jednou za rok „inventuru“ v hračkách. Hračkami, s kterými si dítě nehraje, obdarovat například jiné děti v dětském domově nebo přinést je do mateřského centra. Hračky, které chce dítě darovat, by měly být neponičené a pěkné.

Podle Hoskovcové (2006) hračky vybízejí děti k různým aktivitám, na druhou stranu mají děti hraček až příliš a koupě dalších hraček potlačuje frustraci a potřeby, které nejsou uspokojené.

Prostřednictvím hraček dítě

- zjišťuje, jak věci fungují,
- rozvíjí své smysly,
- učí se mluvit a vyjadřovat své myšlenky,
- zlepšuje svoji obratnost a zručnost,
- rozvíjí a vyjadřuje svoji představivost a tvořivost,
- dozvídá se o sobě a o druhých lidech nové informace,

- vyjadřuje svoje pocity a přirozené potřeby,
- zvyšuje svoji schopnost soustředit se,
- vytváří si vztahy k ostatním lidem (Opravilová, 1988).

Hračky poskytují dítěti uspokojení ze hry, pokud jsou kvalitní a podnětné (Kot'átková, 2008a).

Mišurcová, Fišer, Fixl (1989) ve své knize uvádí dělení hraček do tří skupin:

- A. hračky hotové
- B. hračky polohotové
- C. hračky- hmoty

Kolik hraček dítě potřebuje?

Rodiče jsou v nesnadné situaci, protože na jedné straně chtějí svým dětem plnit jejich přání, ale na druhé straně nevědí co dělat s přeplněnými skříňkami. Pomoci jim může následující seznam hraček, které by neměli rozhodně chybět: (Zahme, 2005)

Maňásci

Nejlepší jsou vlastnoručně vyrobení. Podle Zahmeho (2005) jsou maňásci ideální dostupnou hračkou. Dítě ji může využívat k rolovým hrám, k dramatizačním hrám a k divadelnímu představení pro diváky, ať už dospělé či dětské. Děti využívají tradiční postavy zcela volně, bez ohledu na to, co mají představovat. Nepotřebují proto mnoho postav. Při hraní s maňásky si rozvíjejí jemnou motoriku a ovládání prstů.

Kostky/ lego

Kostky nebo lego mají největší použitelnost. Děti nevydrží u hraček, které mají omezené použití. Naopak z lega se dá postavit mnoho věcí. Vhodné jsou univerzální kostky, z nichž lze postavit všechno možné, co dítě napadne.

Panenka

Panenka je nenáročná kamarádka, se kterou dítě může prožívat, to co samo prožívá, napodobovat maminku a její péči, ale i hněv. Panenka je jednou z nejzákladnějších hraček pro námětovou hru. Z historického hlediska prošla panenka mnoha podobami. Přes hliněné,

dřevěné a keramické panenky, až do dnešní doby, kdy se panenka směje a pláče. Panenky mohou dětem sloužit i jako doplněk k dalším jejích hrám. Oblékáním a převlékáním panenky si děti cvičí jemnou motoriku (Opravilová, 1988; Mišurcová, Fišer, Fixl, 1989).

Stavebnice

Hra se stavebnicí umožňuje dětem uvědomit si tvar, velikost, vztahy mezi jednotlivými prvky stavebnice. Se stavebnicí by si měly hrát všechny děti nezávisle na pohlaví. Stavebnice se řadí mezi první hračky, se kterými si dítě hraje už od sedmého měsíce. Dítě samozřejmě ni nestaví, pouze s ní manipuluje- bouchá s ní a hází. Pro děti do dvou let jsou vhodné tzv. vkládací kostky. Batole již umí postavit na sebe tři až pět kostek, kostky postaví i vedle sebe do jedné řady. Ve stavbách předškoláka se objevují zdi a základy, poté pokračuje mosty. V posledním roce mateřské školy dítě umí postavit stavební celek, staví z různých velikostí a tvarů. Předškolní věk obsahuje několik stavebních stádií, které ovšem nejsou ostře vymezeny. Hra se stavebnicí má velký význam, rozvíjí vnímání, paměť, představivost a myšlení. Dítě při hře pozoruje, vnímá, získávání další a další informace. Dítě si zvyšuje úroveň hrubé a jemné motoriky, myšlení, vnímání prostřednictvím jednotlivých smyslů (Takáčová, 2001).

Každá mateřská škola by měla mít několik různých typů stavebnic s různými prvky, z různého materiálu a velikostí. Stavebnice podporuje myšlení, tvořivost a spolupráci. Měla by být trvanlivá, protože mnohdy je s ní nešetrně zacházeno. Pro děti od čtyř let jsou určeny stavebnicové celky, jako například města a dopravní prostředky (Opravilová, 1988).

Opravilová (1988) uvádí několik stádií vývoje stavění. V prvním období dítě staví věže a řady. V dalším staví zdi a základy. Poté přechází k mostům a bránám. Následují ohrady a ploty. Předposledním stádiem hry se stavebnicí jsou samotné stavby, kde dítě staví něco určitého. Kombinuje prvky různých velikostí a staví horizontálně i vertikálně. A posledním stádiem je využívání svých staveb k další hře (Opravilová, 1988).

Elektronické hračky

Odborníci se shodují, že není potřeba urychlovat dětský vývoj v předškolním věku elektronickými hračkami, že tyto hračky patří dětem školního věku. Elektronická hračka poutá pozornost a vytváří tak kladný vztah k technice. Negativní dopady elektronické hračky spočívají v omezení mezilidských vztahů, děti umí řešit jenom ty situace, s kterými se setkaly při hře (Opravilová, 1988).

Společenské hry

Pro dítě a další hráče by měla být nejdůležitější při společenských hrách zábava, aby se dítě naučilo prohrávat. Dobré je vytvořit tým, ve kterém dítě snadno ponese prohru. Stolní hry a karetní hry cvičí inteligenci. Nemělo by tedy chybět „Člověče, nezlob se“, karty, pexeso.

Nehračka

Mezi nejlepší hračky, které může dítě vlastnit, patří i vlastnoručně vyrobená hračka a zvláště pak ta, která nebyla ani jako hračka původně zamýšlena. Děti si ji mohou vyrobit ve spolupráci a dospělými (Zahme, 2005).

Dítě se vyvíjí a stejně tak i jeho hra. Postupně dochází k proměnám a rodič může pozorovat, v jaké vývojové fázi se dítě nachází. Rodiče dělají často chybu, že nesledují, na jaké hračky jsou děti zralé a připravené. Proto dochází k tomu, že dítěti rodič koupí hračku, se kterou si dítě neumí hrát, neví si s ní rady a neumí ji využít.

Spousta hraček, které mají děti doma, mají na hru velký vliv. Pro dítě, které má doma mnoho hraček, už nejsou hračky tak vzácné. Rodiče po dítěti často požadují, aby si dítě hrálo s hračkou podle návodu (Kořátková, 2008a).

Cena hračky

Při nákupu hraček je důležitá cena. Podle Mišurcové, Fišera, Fixla (1989) bychom měli volit hračky krátkodobé, kterými jsou auta, papírové hračky, levnější než hračky dlouhodobé, jako jsou dřevěné stavebnice, textilní hračky.

3.3 Hračky od 2 do 6 let

Děti ve věku dvou až tří let si hrají s hračkami, které se pohybují. Pokud hračka nesplňuje to, co očekávají, jsou zklamané a rychle o ni ztrácejí zájem. Mezi druhým a třetím rokem dochází k období prvního vzdoru, který souvisí s osamostatňováním. Odmítá pomoc druhých a chce být užitečné. Začíná napodobovat rodiče a stará se o panenku nebo medvídka starostlivě, jako o člena rodiny. Rádo experimentuje s různými materiály a rozvíjí tak svou motoriku. Po třetím roku dítě zdokonaluje jemnou motoriku, rádo zkoumá a zkouší nové věci, zajímá se o věci okolo sebe, stále se na něco vyptává. V dramatické hře vyjadřuje svoje pocity, projevuje radost u různých činnostech. V pátém roce se dítě stává společenskou bytostí. Vyhledává hru s ostatními dětmi. Umí spolupracovat a hrát se s druhými dětmi. Má

zájem o výsledek hry. Umí se vyjadřovat, dovede říci, co dělá anebo proč. V tomto období chce napodobovat ostatní kolem sebe, dožaduje se rovnoprávného postavení (Opravilová, 1988).

Zpravidla učitelky v mateřských školách jsou těmi, které vybírají do svých tříd hračky, které se mají koupit. Měly by uvažovat nad tím, jak mohou ve školce doplnit hračky, které mají děti doma. Kořátková (2008a) poukazuje na výskyt velkých stavebnic, komplexně vybavených koutů jako jsou kadeřnictví, zdravotník, kuchyň. Další kategorií, která by ve školce neměla chybět, jsou hračky didaktické, aktivující poznávací funkce a hračky, které podněcují děti k vzájemné spolupráci. Mezi něž patří stolní společenské hry. A poslední kategorií jsou různé modelovací hmoty jako například plastelína.

Učitelka v mateřské škole, která chce ovlivňovat proces poznávání dítěte, musí hračkám dobře rozumět, protože hračky jsou nástroje poznávání (Opravilová, 1988).

Dobrá hračka

Výběru hračky by měli rodiče věnovat patřičnou pozornost, existuje několik hledisek, které by měli respektovat při koupi hračky pro děti. Mišurcová, Fišer, Fixl (1989) se těmito hledisky zabývá ve své knize, podle ní by hračka měla:

1. odpovídat věku dítěte,
2. rozvíjet dětskou fantazii,
3. dovolit dítěti využít hračku k více činnostem,
4. být pro dítě srozumitelná a jasná,
5. rozvíjet vztahy mezi dětmi (přátelství),
6. přiměřeně veliká,
7. trvanlivá, odolná,
8. vyrobena z kvalitního materiálu, který dítěti neškodí,
9. odpovídat hygienickým požadavkům a měla by být bezpečná,
10. být estetická, barevně a tvarově,
11. vzhledem odpovídat příležitosti, ke které je určena.

Podle Opravilové (1988) dobrá hračka může rozvíjet vlastnosti, kterých si ceníme u dospělých lidí. Může podporovat tvořivost, vlastní iniciativu, schopnost navazovat kontakty a umět spolupracovat.

Salon hraček

Asociace předškolní výchovy ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy pořádá každý rok na podzim (v říjnu) tradiční salon hraček. Výstava se koná vždy v MŠ v Praze. Na výstavě mohou návštěvníci zakoupit různé hračky, převážně z tradičních materiálů. V souvislosti se salonem hraček se vyhlašuje soutěž „Správná hračka“ (Informatorium, 2009a).

Správná hračka

V roce 2005 bylo přihlášeno 18 hraček, které byly testovány dětmi, odborná porota poté udělila právo označit logem Správná hračka následujícím hračky: Komunikaci (společenská hra, která podporuje slovní zásobu a spolupráci), Domino (půlené), Altisystem (plastová skládačka pro překážkovou dráhu a pohybové hry) a Ateliéru Triolo (skládačka barev a tvarů) (Informatorium, 2005).

V roce 2006 ocenění obdržely tyto hračky: Navlékací korále dřevěné, Akrobati - plastoví panáčky a Perly k navlékání (Informatorium, 2007).

V roce 2008 patřily mezi oceněné hračky Zažehlovací korálky, Stíny (hra pro představivost a prostorové myšlení). Oceněné hračky jsou vystavovány ve stálé expozici muzea Uměleckoprůmyslového muzea v Kamenici n. L. (Informatorium, 2009b).

3.4 „Školka bez hraček“

Spielzeugfreier Kindergarten neboli školka bez hraček je projekt, který byl realizován v roce 1996 v padesáti německých školkách. Organizace Evropské unie zařadila tento projekt do seznamu efektivních modelových projektů, jehož autoři jsou E. Schubertová a R. Strick.

Cílem tohoto projektu bylo vyvinout preventivní program pro mateřské školy, který je zaměřený na podporu psychosociálních kompetencí a svou skladbou pracuje s psychologickými poznatky. Autoři projektu sledovali děti, prostředí a prostor, který děti obklopuje, zaměřili se i na spotřební zboží. Samozřejmě nejoblíbenější spotřební zboží byly hračky. Zjistili,

že kvůli přemíře hraček děti nemají příliš prostoru pro fantazii a kreativitu. Hru viděli definovanou hotovým výrobkem- hračkou, ale uvědomili si, že je důležité získat i prostor pro poznání a přístupu „samy k sobě“. Na základě těchto úvah, vznikl nápad „mateřské školky bez hraček“. Na dobu 3 měsíce byly ze školky odstraněny všechny hračky za pomoci dětí, které na to byly předem připraveny. Cílem bylo dát dětem šanci, aby se setkaly se svými slabými a silnými stránkami a získaly přístup k sobě. Ze třídy se odstranily i papíry a pastelky, takže ve třídě zůstal jenom nábytek. Někomu by se mohlo zdát, že autoři nemají rádi hračky, ale zdůrazňují, že tomu tak není, protože existují i smysluplné hračky. Další součástí projektu je i nová role učitelek, které se stávají pozorovatelkami. Spolupráce rodičů a školky je v tomto projektu nezbytná, rodiče musí být seznámeni a musí ho všichni schválit a mít možnost získávat informace o průběhu (Hoskovcová, 2006).

Colardová (In Hoskovcová, 2006) zkoumala skupiny dětí a jejich reakce na odnesení všech hraček. Jednotlivé pozorované skupiny dětí reagovaly různě. Skupinka chlapců se věnovala pohybovým hrám, konflikty řešili rvačkami. Učitelka zde musela provést usměrnění - „máme pusy na mluvení“, které zabralo. Další skupinka si hrála s polštáři a dekami, stavěli tunely za pomocí židlí a stolů a děti si hodně povídaly. Poslední sledovaná skupinka své chování neměnila, seděli u svých stolečků a povídaly si, později se přesunuly také ke stavění, tentokrát domečků z dek a polštářů.

4 MATEŘSKÁ ŠKOLA

Mateřská škola patří mezi školské zařízení, kde se dětem ve věku od 3 do 6 let dostává všestranné péče. MŠ navazuje na výchovu v rodině. Docházka do mateřské školy není povinná, ale vzdělávání předškolních dětí plní určité cíle- rozumový, citový a tělesný rozvoj, pomáhá dětem osvojovat si základní pravidla chování a mezilidských vztahů. Napomáhá dětem rozvíjet řeč a komunikaci (Průcha, 2009).

Dítě, které navštěvuje mateřskou školku pravidelně, tráví ve školce velkou část dne a tím se učí samo se o sebe postarat. Kromě této činnosti jsou ve školce i další, které mají pedagogický charakter, jsou to především hry.

Pomocí mateřské školy, do které vstupuje, si osvojí další sociální dovednosti, které bude potřebovat ve škole (Vágnerová, 2007).

Každé dítě vstupující do mateřské školy by mělo projít určitou přípravou, podle Špaňhelové (2004) tato příprava spočívá v umění hrát s jinými lidmi a respektovat to, co říkají. Dítě by si mělo umět hrát s ostatními dětmi a půjčovat své hračky, ale také zapůjčené hračky umět vrátet.

Vstup do mateřské školy přináší problémy nejen pro rodiče, ale i děti a učitelky v mateřských školách. Hlavním důvodem je silné spojení s rodiči, sourozenci a prarodiči. To může dítěti ztěžovat orientaci v novém prostředí. Dítě proto prožívá náročné období, kdy jsou na něho kladeny různé požadavky. Podle Kořátkové (2008a) souvisí odloučení s dosavadními zkušenostmi dítěte, které získalo pobytem (i chvilkovým) s jinými lidmi než rodiči a v odlišném prostředí než je domov. V tomto případě je pro dítě důležitý klid, čas a podpora rodičů, aby se změnami vyrovnalo.

Jednou ze zásad Zdravé mateřské školy, je zásada, která zní následovně: „Zdravá mateřská škola vytváří prostor, čas a prostředky pro spontánní hru, vycházející z přirozených potřeb a zájmů dítěte. Hra je jeho hlavní činností, jež má zároveň význam pro jeho seberozvíjející učení“ (Havlíková a kol., 1995, s. 39).

Volbu činností v mateřské škole nejvíce ovlivňuje počet dětí ve třídě, složení skupiny a prostor. V mateřské škole si děti hrají v malých i ve větších skupinkách, dohromady kluci i holky nebo odděleně.

4.1 Vliv rodiny

Rodina je pro dítě důvěrně známe prostředí s rodičem či rodiči, se sourozenci nebo jinými příbuznými (důležité jsou i domácí zvířata), zatím co mateřská škola je opak a to neznámá poměrně velká skupina dětí s malým počtem dospělých osob. Dítě musí vědět, kde co najde, do které třídy patří, co má dělat, když něco potřebuje, proto je pro něj důležitá prostorová orientace. Rozdíl mezi rodinou a mateřskou školou se týká různých pravidel. Vlastnictví hraček: doma a venku na hřišti nebo pískovišti jsou majitelé jednotlivé děti, ale v mateřské škole nepatří hračky jednotlivým dětem, ale podle určitých pravidel si je děti půjčují a učí se tak rozlišovat doma a ve školce (Niesel, 2005).

Důležité jsou vztahy mezi sourozenci, mladší od starších získávají zkušenosti a partnera ke své hře, sourozenci jsou spojenci, ale zároveň i soupeři. Pokud mají sourozenci podobné temperamentové rysy, vycházejí spolu lépe, ale pokud je mezi nimi větší věkový rozdíl, stává se starší dítě mocnějším (Vágnerová, 2007).

4.2 Úkoly, cíle mateřské školy, režim dne

V současnosti je mateřská škola orientována na individualitu jedince, na rozvíjení osobnosti každého dítěte, které přichází do mateřské školy a na vztahy mezi dětmi navzájem.

Mateřská škola plní řadu cílů, které se zaměřují na rozvoj určitých oblastí, kterými jsou:

- motorika (pohybové a sportovní dovednosti),
- myšlení a řeč (souvislosti, slovní zásoba, správné vyjadřování, prevence poruchy výslovnosti),
- osobnost dítěte a jeho dovednosti pro soužití s druhými (podpora vytváření pozitivních vzájemných vztahů),
- tvořivost, seberealizace a vrozené dispozice (výtvarné, hudební, dramatické, pohybové citění),
- dovedností, které jsou využitelné v běžném životě (Koťátková, 2008a).

K plnění daných cílů využívá různých typů her.

Režim dne

Každý den v mateřské škole má svůj řád, děti v určitý čas mají „volnou zábavu“ a v určitý čas mají „řízenou činnost neboli zaměstnání“. Řád by měl respektovat individuální potřeby každého dítěte.

V mateřské škole by měla být mezi řízenou a volnou činností rovnováha. Podle Koťátkové (2008a) by měla být mateřská škola instituce, která si uvědomuje důležitost a nepostradatelnost spontánní hry, ale i řízené činnosti.

Burešová a Mertin (In Hoskovcová, 2006) uvádí, že po ukončení hry je vhodné bezprostředně ji s dětmi rozebrat a zhodnotit, toto hodnocení by nemělo být příliš rozsáhlé, pozornost by se měla zaměřit pouze na závažnější nedostatky nebo problémy. Chceme, aby dítě vyjádřilo svůj názor a představu o hře. Rozbor může dětem pomoci v pochopení toho, proč jejich spoluhráč zvítězil a co mají příště udělat, aby zvítězili. Učitel by měl ocenit fair-play chování.

Pohyb v MŠ

Pro dítě předškolního věku je pohyb důležitý, neobejde se bez něj ani půl hodiny, pokud mu bude pohyb zakazován, projeví se to na jeho chování a může dojít k nevratným změnám v případě dlouhodobější deprivace. Podle Dvořákové (2002) dítě potřebuje asi 5 hodin pohybu denně, jeho zaměřená pozornost se uvádí mezi 10-15 minutami, proto by odtud měl vycházet denní režim a práce s dětmi. Pohybové aktivity jsou taktéž omezeny prostorem, materiálním vybavením, náradím a učitelkou.

Dvořáková (2002) uvádí, co by dítě mělo mít k dispozici každý den:

- prostor a pomůcky ke spontánnímu pohybu,
- řízené pohybové činnosti a částečně řízené pohybové činnosti, které učí zvládat nové dovednosti,
- individuálně přiměřené pohybové dovednosti (různá úroveň úkolů a dovedností),
- bezpečné prostředí,
- smysluplná pravidla a jejich dodržování,
- možnost experimentovat,
- komunikace s ostatními a spolupráce.

Volná činnost

Volná činnost neboli hra dětem umožňuje používat vlastní tempo a způsoby jakými si hrají. Zároveň pomocí spontánního učení se dozvídají o tom, jak funguje svět okolo nich (Koťátková, 2008a).

Díky spontánním aktivitám v mateřské škole, kam patří hry a pohyb, se můžeme dovědět více o dovednostech a schopnostech dětí. Při spontánních aktivitách ze sebe děti uvolňují napětí a stres z něčeho nového (z prostředí). Mají možnost se lépe poznat mezi sebou a zjistit, s kým si budou rozumět (Koťátková, 2008a).

Přesto v mateřské škole volná činnost neznamena neusměrněnou volnost. Učitelka stanoví určitá pravidla, ale aktivita vychází od dětí.

4.3 Dítě a učitelka

Spolupráce dětí a učitelky má být založena na vzájemné důvěře. Dítě má stanovená určitá pravidla a ví, co smí a co nesmí. Děti mají i svá práva. „Děti si musí hrát. Prostřednictvím hry získávají zkušenosti, ověřují si poznání, uplatňují svou představivost“ (Bakešová, 2001, s. 9). Učitelka by měla tuto představivost upevňovat, poskytnout dítěti příležitost a prostředek pro hru. Během hry děti mají pocit, že někam patří a děti se učí rozvíjet empatii. Učitelka proto musí vycítit, kdy může dětem do hry vstoupit a kdy ne (Bakešová, 2001).

Učitelka zastává ve školce mnoho funkcí a rolí, hraje si s dětmi, jako by k nim patřila, inspiruje je, napomáhá jim při řešení konfliktů a problémů při hře, napomáhá vytváření vzájemných pozitivních vztahů. U dětí by měla podporovat jejich touhu po zkoumání (Deissler, 1994).

Na otázky, zda usměrňovat hru dítěte nebo ji ponechat volný průběh, odpovídá Mišurcová, Fišer, Fixl (1989, s. 75): „Rodiče a vychovatelé, kteří si vůbec nevšímají toho, jak si dítě hraje, se dopouštějí stejné chyby jako ti, kteří stále zasahují do jeho hry a vnucují mu své nápady.“

Nošení hraček do mateřské školy - Některé děti si nosí hračky z domu do školky, jsou to zejména plyšové zvířátka nebo hračky, ke kterým mají děti citový vztah nebo jenom chtějí získat sociální uznání ostatních dětí. Někdy vznikají kvůli přineseným hračkám problémy, děti si je chtějí půjčovat, ale dítěte, vlastníci tyto hračky, se to nelíbí (Caiatiová, Delačová, Müllerová, 1994).

Partner pro hru - Žádné dítě by nemělo být nuceno hrát si, s kým nechce, mělo by být respektováno jeho rozhodnutí, s kým si chce hrát. Dítě by si samo mělo najít vyhovujícího partnera pro hru. „Nátlak na dítě, aby si hrálo s druhými, mu bere jednu z nejdůležitějších zkušeností- samostatné navazování kontaktu“ (Caiatiová, Delačová, Müllerová, 1994, s. 38).

S čím si budou hrát - Učitelky neurčují, s čím si dítě má hrát a s čím ne, samozřejmě pokud si dítě hraje nevhodně nebo mezi dětmi vznikají konflikty, učitelka má právo zasáhnout do této hry a určit, s čím si mají děti hrát. (Caiatiová, Delačová, Müllerová, 1994).

Ukončení hry - Dětem by mělo být umožněno ukončit hru podle jejich představ, pokud máme něco rozdělaného, snažíme se dětem dát možnost, kdy si to mohou dokončit, např. v době poledního klidu (Caiatiová, Delačová, Müllerová, 1994).

4.4 Pozitivní a negativní vztahy v mateřské škole

Bakešová (2001) rozvíjením pozitivních vztahů mezi dětmi rozumí podporu zájmu o své potřeby, svých kamarádů a blízkých osob. Pozitivní vztahy se rozvíjí, když děti pomáhají druhým a spolupracují s nimi. Tato spolupráce se projevuje při běžných činnostech, které děti během dne provádějí. Při hrách, společném stolování.

Negativní vztahy

Sociální prostředí, kde se dítě nachází, se dělí na několik oblastí, které jsou pro dítě jinak důležité. Mezi jednotlivými oblastmi vznikají překážky, které by měly být co nejmenší, pokud jsou velké, vzniká konflikt, protože děti jsou nuceny změnit své chování. Do konfliktu dítě vstupuje nedobrovolně a bez vlastního rozhodnutí (Kikušová, In Kolláriková, Pupala, 2001).

Dítě je konfliktem frustrováno, protože staví dítě do pozice rozhodování, které je pro něj těžké a vyvolá v něm pochybnosti i správnosti jeho chování.

Konflikty jsou všude kolem nás ať už v rodině, škole nebo v mateřské škole vznikají o různé hračky. Život bez konfliktů není prakticky možný. Důležitou roli hraje pouze množství konfliktů a snaha je nějakým způsobem řešit.

Křivohlavý (2008) rozděluje konflikty do dvou skupin- interpersonální a intrapersonální. Intrapersonální konflikt se odehrává uvnitř dítěte, v tomto případě se dítě musí rozhodnout

pro jednu z nabízených možností. Střet dvou nebo více dětí znamená interpersonální konflikt. Dítě se dostává do konfliktu s prostředím, pokud se při uspokojování své potřeby potká s překážkou, kterou realizuje jiné dítě stejnými prostředky a s podobným nebo stejným cílem. Konflikty v mateřské škole často vznikají u dětí s protikladnými vlastnostmi, jako jsou lenivý a aktivní nebo rychlý a pomalý a mezi dětmi s různými úrovněmi vývoje.

V prostředí mateřské školy se vyskytují konflikty krátkodobé, které trvají většinou několik minut nebo desítek minut. U dětí se konflikt projevuje zvýšeným hlasem, výraznou mimikou, gesty, zrychleným dechem a tepem. Dítě, které je v konfliktní situaci není schopné se soustředit. Řešení konfliktu by učitelka měla nechat na dítěti, neměla by řešit konflikty za děti, ale měla by problém hlavně verbalizovat. Poté by měla provést diskuzi, která pomůže dětem zhodnotit vlastní chování. Měla by pomoci navrhnout možné řešení a pokračovat do té doby, dokud nebudou účastníci konfliktu spokojeni (Kikušová, In Kolláriková, Pupala, 2001).

Pozitivní vztahy

Vztahy mezi dětmi v předškolním věku jsou zpočátku nahodilé a dítě se s ostatními vrstevníky hraje na základě momentálních pohnutek, podle emocionálního stavu, potřeb a přitažlivost druhých dětí (Kikušová, In Kolláriková, Pupala, 2001).

Dítě během své docházky do mateřské školy prohlubuje své kamarádské vztahy. Získává určité postavení mezi dětmi při hře a ovlivňuje tím pozitivní a negativní vztahy k ostatním dětem. Postupem času se kamarádské vztahy prohlubují, až vzniká nerozlučné přátelství, které je charakteristické trvalejším vztahem mezi dvěma dětmi.

Nejčastěji se vytváří malé sociální skupiny v mateřské škole a jsou spojeny s dětskými hrovými skupinami. Na začátku jsou méně stabilní, jsou tvořeny na základě momentálních zájmů a potřeb dětí. Postupně dochází k vytváření stabilních hrových skupin, nejčastější jsou 3 až 5 členné, homogenní nebo heterogenní (Kikušová, In Kolláriková, Pupala, 2001).

4.5 Role učitelky v mateřské škole

Šmelová a Nelešovská (2009) uvádí definici učitele mateřské školy- kvalifikovaný odborník v oblasti předškolního vzdělávání, je osobnostně vyzrálý, kompetentní převzít odpovědnost za dítě a jeho rozvoj a to s ohledem na jeho individuální potřeby.

Učitelka v mateřské škole se zaměřuje na individuální potřeby každého dítěte, jejím úkolem je jednat pedagogicky. Učitelky v mateřských školách, které podporují zdraví dětí, věnují maximální pozornost a snaží se o využití všech možných výchovných nástrojů, které děti od hry potřebují. Jednání dětí při hře ve větší skupince dětí je mnohdy těžko předvídatelné, učitelky nemusí odhadnout, jak se dítě zachová a zda si s ním poradí.

Učitelky v mateřských školách jsou pro děti dobrým vzorem pro rozvíjení řeči a spisovné mluvy, jsou informovány o logopedické prevenci a o odchylkách ve výslovnostech (Kořátková, 2008a).

Učitelka v mateřské škole dokáže určit, co děti předškolního věku potřebují, zná každé dítě, které do školy dochází pravidelně a ví, jak na něho působit. Musí se proto orientovat v různých hrách a činnostech, aby uměla správně pomoci hry rozvíjet potřebné dovednosti každého dítěte, dokáže vybírat hračky a jiné materiály k všestranné motivaci ke hře (Dostál, Opravilová, 1985).

Podpoří-li učitelky děti, aby svou hru dokončily nebo dohrály, pak už tím dělají mnoho pro přípravu dětí na školu. Hra prochází procesem intelektualizace, kdy získává pravidla a řád. Charakter hry se neustále mění, hra pomáhá dětem v sebevýchově (Jirásek, Vančurová, Havlínová, 1990).

Učitelka poskytuje dětem prostor a pomůcky a vytváří tak podmínky k různým činnostem. Na základě pozorování dětí, může tyto podmínky měnit záměrně a plánovitě. Pomůckami mění náročnost dovedností a poskytnutím většího prostoru umožňuje intenzitu pohybu (Dvořáková, 2002).

Hra děti osloví, kladně citově naladí a rozvíjí jejich psychické funkce (tvořivost, fantazii, řeč a myšlení). Proto by i všechny činnosti v mateřské škole měli být vykonávány hrou (Držalová, 2000).

Učitelka v mateřské škole je pro dítě vzorem a modelem chování, dítě přijímá názory učitelky a dospělých lidí nekriticky. Začlenění každého dítěte do vztahů ve třídě je jedním z nejdůležitějších úkolů, které učitelka ve školce má. Patří k nim i udržování a vytváření pozitivních vztahů mezi dětmi a jejich další rozvíjení (Gillernová, Mertin, 2003).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM V MATEŘSKÉ ŠKOLE

5.1 Charakteristika výzkumného šetření

V následující kapitole popisují hlavní výzkumné kategorie, jako jsou cíl výzkumu, výzkumný problém, použité metody, výzkumný vzorek a realizace samotného výzkumu.

5.1.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumu bylo porozumět volné hře dětí předškolního věku z úplných a neúplných rodin (úplná/ neúplná/ úplná s NO, PM) v mateřské škole a v prostředí domova. Dílčími cíli jsem chtěla zjistit, jak probíhá volná hra u dětí, žijících v těchto rodinách (úplná, neúplná, úplná s NO/PM) v prostředí mateřské školy, s čím si děti hrají, s kým si hrají, jak jsou ovlivněny jednotlivými hračkami. Zaměřila jsem se na srovnání výběru hraček rodiči a na herní vztahy mezi dětmi, kdo si s kým rád hraje a s kým si nehraje.

5.1.2 Výzkumný problém

Hlavní výzkumný problém

Ve své diplomové práci se budu zabývat rolí hry a hračky v životě předškolních dětí z úplných a neúplných rodin. Cílem mého výzkumu je získat informace a porozumět dětské hře v mateřské škole a v domácím prostředí těchto rodin.

Dílčí výzkumné otázky

Dílčí otázka 1: Jak jednotlivé hračky ovlivňují chování a emoce dítěte?

Dílčí otázka 2: S čím si dítě hraje doma?

Dílčí otázka 3: S čím si dítě hraje v mateřské škole?

Dílčí otázka 4: Kdo je partnerem dítěte ve hře?

Dílčí otázka 5: Jaké jsou herní vztahy mezi dětmi v MŠ?

Dílčí otázka 6: Jaké hry si děti vybírají?

Dílčí otázka 7: Čím jsou ovlivněni rodiče při výběru hračky?

Dílčí otázka 8: Jaká je nejoblíbenější hra a hračka u dětí, navštěvující mateřskou školu v současné době?

5.1.3 Metodologie

Vzhledem k tématu jsem si zvolila triangulaci metod - skrytého zúčastněného pozorování, dotazníku a strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Jako doplňující metodu využívám sociometrii hry a na ověření skutečnosti se zeptám na jednu otázku dětí. Zvolenými metodami bych chtěla získat informace o zkoumaných osobách z více zdrojů. Učitelka mi na začátku vyplní všeobecný dotazník s 9 otázkami (3 otázky otevřené, 4 otázky uzavřené a 2 otázky polootevřené) a poté dotazník vztahující se k jednotlivým pozorovaným dětem, který obsahuje 15 otázek, z toho je 10 otázek otevřených, 4 polootevřené a 1 otázka uzavřená. U rozhovoru s rodiči použiji předem připravený rozhovorový arch, kde si budu zaznamenávat odpovědi na předem určené otázky. Tento typ si vybírám z důvodu přehlednější analýzy dat. Rozhovorový arch obsahuje základní údaje o rodičích a rodině, dále obsahuje 22 otázek, z toho je 11 otázek otevřených, 5 uzavřených a 6 polootevřených. Dílčí výzkumné otázky číslo 1, 4, 6 jsem zkoumala pozorováním, dotazníkem a rozhovorem. Dílčí výzkumné otázky číslo 2 a 7 jsem zkoumala rozhovorem. Dílčí výzkumnou otázku číslo 3 jsem zjišťovala pomocí pozorování a dotazníku a dílčí výzkumnou otázku číslo 5 nastíním sociogramem. Na otázku číslo 8 jsem se přímo zeptala dětí, učitelky a rodičů.

5.1.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří 13 respondentů, vybrala jsem si 6 dětí předškolního věku (5-6 let) a to 3 dívky a 3 chlapce, jejich rodiče a učitelku v mateřské škole, která je učí. Výzkumný vzorek je vybrán záměrně, výběrem přes vedení mateřské školy.

Výzkum budu provádět v Mateřské škole v Bojkovicích, účastníkům výzkumu je zajištěna anonymita změněním jejich jmen na jiná.

V Mateřské škole v Bojkovicích jsem vykonávala praxi, během níž jsem navázala kontakty s rodiči a seznámila jsem se s mateřskou školou, kterou jsem kdysi jako malá navštěvovala. Ve sledované skupině se nacházelo 16 chlapců a 11 dívek.

5.1.5 Realizace výzkumu

Výzkum probíhal v březnu 2011 v mateřské škole. Před samotným začátkem výzkumu jsem provedla předvýzkum, při kterém jsem si vybrala 2 děti na základě mého pozorování.

Zbylé 4 děti jsem doplnila na základě informací o rodinných vztazích těchto dětí, které mi poskytly učitelky mateřské školy. 4 děti jsem tedy vybrala záměrně, dostupně. Nejdříve jsem poprosila učitelku, aby mi vyplnila dotazníky, týkající se hry vybraných šesti dětí. Každé ráno jsem oslovila některé rodiče vybraných dětí a uskutečnila s nimi rozhovor. Nesetkala jsem se s žádnou negativní reakcí, což mě velmi potěšilo. V průběhu vyplňování dotazníků učitelkou a realizací rozhovorů, jsem začala se samotným pozorováním dětí, každé jsem pozorovala 2 dny po dvou hodinách, celkem tedy 4 hodiny a na konci výzkumu jsem vytvořila sociogram třídy Lištiček a děti se zeptala na jejich oblíbené hračky, abych je mohla srovnat s odpověďmi rodičů a učitelek.

5.2 Mateřská škola Bojkovice

Mateřská škola, ve které byl výzkum uskutečněn, se nachází v nově zrekonstruovaných budovách. Je umístěna v klidném prostředí, kde mají děti možnost vyžití v přírodě. Mateřská škola jsou tři vzájemně propojené budovy s velkou zahradou, kde jsou stromy, písčoviště, průlezky, skluzavky, houpačky a venkovní sprchy. Budova mateřské školy je poměrně rozsáhlá, s prostornými třídami, šatnami, vlastní kuchyní a jídelnou.

Každé dítě, které navštěvuje mateřskou školu, má v šatně vlastní skříňku na své věci (ať už na oblečení, či své výtvary) označenou obrázkem a své pracovní místo u stolu. Mateřská škola je dobře vybavena nejrůznějšími hrami, hračkami a pomůckami, které umožňují všestranný rozvoj dítěte.

Většina pohybových aktivit se odehrává ve velkém sále, který po obědě slouží ke spaní. Je zde dostatek prostoru pro každé dítě. V průběhu celého dne převládají spontánní činnosti a hra. Učitelky nabízejí dětem hry a programy podle časově-tematických plánů. Děti provádějí činnosti většinou hromadně, volně pohrát si mohou ráno, než se všechny sejdou, při hezkém počasí venku na zahradě a po obědě. Mateřská škola poskytuje dostatek času pro hru a dobře řízenými zaměstnáními se škole daří realizovat určený program vyučování.

Dopoledne v Mateřské škole Bojkovice

V 6:30 se otevírá mateřská škola a děti se scházejí v jedné třídě. Kolem 7:30 si pro děti přicházejí jejich paní učitelky a jdou do svých tříd, kde si volně hrají nebo se zapojují do individuálních či skupinových aktivit. Od 8:30 do 9:00 probíhá řízená činnost, u předško-

láků to znamená čas věnovaný přípravě do školy. Od 9:00 do 9:30 se podává svačina. Děti se postupně chodí nasvačit do místnosti vedle třídy. Ostatní si mezitím hrají nebo uklízejí hračky na svá místa. Pokud je pěkné počasí, tak děti odcházejí kolem desáté hodiny na zahradu nebo na procházku po okolí. Ve 12 hodin je pro děti připraven oběd.

5.3 Výzkum a jeho vyhodnocení

Učitelky v MŠ

Třidu Lištiček vyučují dvě učitelky, první se středním odborným vzděláním a 38 léty praxe a druhá s vysokoškolským vzděláním bakalářského stupně, oboru Předškolní pedagogika s dvouletou praxí. Učitelky vyhražují více než 2 hodiny denně pro volnou hru dětí a zároveň chápou svou úlohu při hře jako podpůrnou a dávají dětem možnost volby, s čím si chtějí hrát.

	Vzdělání	Praxe	Počet MŠ
Učitelka 1	střední odborné	38	4
Učitelka 2	vysokoškolské Bc.	2	1

Tab. 2 Informace o učitelkách

Mateřská škola

Třidu Lištiček navštěvuje celkem 27 dětí, a to 11 dívek a 16 chlapců. V době mého výzkumu bylo přítomno 24 dětí, z toho 14 chlapců a 10 dívek. Některé děti pár dní chyběly, ale průběh výzkumu to nenarušilo.

V Mateřské škole v Bojkovicích mají děti k dispozici nejvíce plastových a dřevěných hraček. Zcela zde chybí zbraně, různé pistole a děti je nesmí ani stavět z plastových stavebnic. Nehrají si na vojáky ani nenapodobují střelení, které do školky nepatří. MŠ nakoupí asi 15 hraček za rok pro celkem 3 oddělení (Žabičky, Berušky a Lištičky).

Zkoumaná skupina dětí

Před začátkem výzkumu jsem si stanovila dva druhy rodin - úplná rodina a neúplná rodina. Úplnou rodinu jsem dále rozdělila na 3 podkategorie- vlastní rodiče, vlastní rodič a nevlastní rodič, vlastní rodič a přítel/přítelkyně. Z důvodu přehlednosti jsem poslední dvě jmenované kategorie spojila do jedné skupiny.

Skupina zkoumaných dětí se skládala z Jiřího, Erika, Martiny, Matěje, Terezy a Elišky.

Charakteristika pozorovaných dětí

	rodina	příjem	MATKA	OTEC	Sourozenci
Jiří 6 let	úplná rodina	nad 35 001	31-35 let VŠ MD	36-40 let SŠ řidič kamiónu	bratr 3 roky
Erik 7 let	úplná rodina	15 001-20 000	36-40 let SOU MD	nad 41 let SŠ elektrikář	sestra 1 rok bratr 10 let
Martina 5 let	úplná rodina	nad 35 001	31-35 VŠ sekretářka	nad 40 let VŠ podnikatel	sestra 4 roky
Matěj 5 let	neúplná rodina (matka samo- živitelka)	10 001-15 000	31-35 let SŠ prodavačka	- -	bratr 8 let
Tereza 6 let	úplná rodina (s nevlastním otcem)	nad 25 001	36-40 let SOU servírka	36 -40 let VŠ ředitel firmy	bratr 11 let sestra 8 let
Eliška 6 let	úplná rodina (s přítelem matky)	25 001-30 000	31-35 let SŠ účetní	31-35 let SŠ automechanik	jedináček

Tab. 3 Rodinná charakteristika

Jiří - 6 let

Jirka je prvorozené dítě z úplné rodiny, má mladšího bratra, kterému jsou 3 roky. Jirka v září nastupuje do 1. třídy, jeho matka má vystudovanou vysokou školu a momentálně je na mateřské dovolené, otec pracuje jako řidič kamiónu a vystudoval střední školu. Jirka je hyperaktivní. Učitelka ho charakterizuje jako komunikativního a přátelského. Umí spolupracovat s ostatními dětmi, když chce a respektuje potřeby druhých dětí, snaží se soustředit na činnost a celou ji dokončit.

Erik - 7 let

Otec Erika je elektrikář, matka je na mateřské dovolené. Má mladší sestru a staršího bratra, který navštěvuje 4. třídu základní školy. Erik již loni měl odklad školní docházky. Má problémy s výslovností a zakotává se. Učitelka charakterizuje jeho hru jako fair, umí respektovat určená pravidla a je hravý. Podle ní má Erik v rodině málo podnětné prostředí.

Martina - 5 let

Otec je podnikatel s vysokoškolským vzděláním a matka pracuje jako sekretářka v soukromé firmě, má také vystudovanou vysokou školu. Martina má sestru (4 roky), která navštěvuje stejnou školku. Učitelka ji charakterizuje jako vnímavou, velice oblíbenou dívku, která má rozvinutou schopnost sebeovládání, neposmívá se ostatním a je citlivá.

Matěj - 5 let

Bydlí s matkou a starším bratrem (8 let), matka pracuje jako prodavačka a vystudovala střední školu. Podle učitelky je Matěj zákeřný a ubližuje ostatním dětem, mluví sprostě a je jeden z mála dětí, které se neumí zabavit, chodí po třídě a jen se na všechny dívá.

Tereza - 6 let

Žije ve společné domácnosti s matkou a s nevlastním otcem (NO). Má staršího bratra (11 let) a starší sestru (8 let). Matka pracuje jako servírka v restauraci, nevlastní otec je ředitelem firmy. Podle učitelky je Tereza komunikativní, umí spolupracovat s ostatními dětmi. Dosáhne všeho, čeho chce. Neustále chodí a dívá se, ke komu by se ve hře přidala.

Eliška - 6 let

Eliška žije s matkou a jejím přítelem. Matka pracuje jako účetní a přítel matky (PM) je automechanik. Eliška je jedináček. Podle učitelky by Eliška měla hrát více společenské hry (pexeso, Člověče, nezlob se). Neumí ovládat své pocity (hlavně hněv) a neumí se přizpůsobit ostatním dětem. Nedokáže se dohodnout, spory řeší žalováním a křikem. Má nadprůměrné znalosti, ale projevuje se u ní sociální nezralost- pláč.

V následujících podkapitolách provádím rozbor jednotlivých dílčích výzkumných otázek. Každá otázka obsahuje interpretaci výsledků podle úplnosti a neúplnosti rodiny. Vybrané dílčí výzkumné otázky a jejich podrobnější rozbor uvádím v příloze této práce.

1. Jak jednotlivé hry a hračky ovlivňují chování a emoce dítěte.

Zaměřila jsem se na emoce - vztek, smích, vážnost a spokojenost a na chování při hře, zejména na důvody zásahu dospělých do hry dětí. Emoce jsou přiřazeny k hrám a hračkám, pokud to bylo možné, a pokud ne, tak jsou řazeny k charakteristickým situacím, ve kterých se objevují. V průběhu uvádím získaná data v tabulkách.

Interpretace výsledků:Úplná rodina

Rodiče: Jirka a Martina se nevztekají, zatímco Erik se vzteká u stavebnice. Smích se u dětí projevuje nezávisle na druhu hry. Vážnost si rodiče Jirky a Martiny nevybavují a u Erika se objevuje při skládání puzzle. Spokojenost se u Jirky projevuje při pohybových hrách, u

Erika při námětových hrách a u Martiny nezávisle na druhu hry. U dvou dětí zásahy do hry nejsou potřeba a u jednoho jsou občasné.

Učitelka: Učitelka se shoduje s rodiči dětí, Jirka a Martina se nevztekají a Erik se vzteká u stavebnice. Smích u Jirky vyvolávají stavebnice, u Erika jsou to podle učitelky loutky, u Martiny panenky. Vážné jsou tyto děti při skládání puzzle a Martina při počítání, kdy se musí soustředit. Spokojenost se projevuje u Jirky při hře s dětmi, u Erika, když se stává pokladníkem a Martina, když hraje „Člověče, nezlob se“. Ve školce zasahuje učitelka Jirkovi do hry stále, u Erika jsou zásahy občasné a u Martiny pouze na požádání.

Pozorování: Po dobu mého pozorování jsem nezaznamenala ani u jednoho z těchto tří dětí žádný vztek. Naopak smích jsem vyzorovala u Jirky ve chvíli, kdy si hrál s Legem, u Martiny, když si hrála s panenkami, ale u Erika jsem ho nezaznamenala. Vážní byli chlapci při skládání puzzle a u Martiny jsem vážnost opět nevyzorovala. Hra s dětmi, s jakoukoliv hračkou či hra námětová vyvolávala z mého pohledu v dětech pocity spokojenosti. Jirkovi bylo do hry neustále zasahováno, z důvodu neukázněnosti, konfliktů, a zbylé dvě děti napomínány v době mé přítomnosti nebyly.

Úplná rodina			
	Jiří	Erik	Martina
Vztek			
R	není	stavebnice	není
U	není	stavebnice	není
P	nebyl	nebyl	nebyl
Smích			
R	Lego	pexeso	panenky
U	stavebnice	loutky	panenky, loutky
P	Lego	nebyl	panenky
Vážnost			
R	neví	puzzle	neví
U	puzzle, domino	puzzle	počítání
P	puzzle	puzzle	nebyla
Spokojenost			
R	honěná	pokladník	hra s čímkoliv
U	hra s dětmi	pokladník	Člověče, nezlob se
P	hra s dětmi	pokladník	jakékoliv hry
Zásahy			
R	občas	nejsou potřeba	nejsou potřeba
U	stále	občas	na požádání
P	neustále	nebyly	nebyly

Důvody zásahů			
R	křik, nepořádek	hádky s bratrem	-
U	neuklízí hračky	agresivní chování	rada, vysvětlení
P	neukázněnost, konflikty, bití	ať si jde hrát	-

Tab. 4 Emoce a zásahy do hry - úplná rodina

Neúplná rodina

R: U Matěje se vztek projevuje při hře se stavebnicí, směje se u pohybových her, vážnost si maminka nevybavila, ale spokojený je Erik při pexesu, zásahy do jeho hry jsou občasně.

U: Podle učitelky se Erik vzteká při jakékoliv hře, směje se, když si kreslí, pexeso bere vážně a spokojený je ve školce při hře s auty. Zásahy učitelka vnímá jako občasně, v tom se shoduje s maminkou.

P: U Matěje jsem vyzorovala jiný druh vzteku, než u ostatních dětí a to, že u Matěje se projevuje agresivním chováním vůči ostatním dětem ve třídě. Když si hraje s ostatními dětmi je očividně spokojený a dává to najevo smíchem. Vážnou tvář jsem u Matěje nevyzorovala, spíše bych ji charakterizovala jako, že má něco „za lubem“. Matěj byl za dobu mé přítomnosti hodně napomínán kvůli nejrůznějším věcem, nejvíce však kvůli agresi a vymyšlení hloupostí a navádění druhých dětí.

Neúplná rodina	
	Matěj
Vztek	
R	stavebnice
U	jakákoliv hra
P	agrese
Smích	
R	pohybové hry
U	kreslení
P	hry s dětmi
Vážnost	
R	neví
U	pexeso
P	nebyla
Spokojenost	
R	pexeso
U	auta

P	hry s dětmi
Zásahy	
R	občas
U	občas
P	často
Důvody zásahů	
R	bitka o bunkr
U	ubližování dětem
P	rušení ostatních

Tab. 5 Emoce a zásahy do hry - neúplná rodina

Úplná rodina s NO/PM

R: Tereza se vzteká při společenských hrách, když prohrává, Eliška to má podobně, rozčiluje se, když nemá co by chtěla mít. Tereza se směje u různých her, Eliška při hrách s panenkami. Obě dívky berou vážně činnosti týkající se skládání různých skládaček a puzzle. Spokojená je podle maminky Tereza neustále a Eliška, když si hraje na princeznu a proto jsou zásahy do hry výjimečné a u Terezy nejsou časté.

U: Obě dívky se podle učitelky vztekají, když nemají hlavní slovo, v případě Terezy, pokud nevyhrává. Tereza se směje, když se u stolečku něco vyrábí a Eliška, když si hraje na kadeřnictví. Obě dívky jsou vážné při skládání puzzle a různých jiných skládaček. Tereza je spokojená, když může učitelce s něčím pomoci a Eliška, když si přináší z domu nejrůznější věci. Učitelka zasahuje oběma dívkám do hry stejnou měrou - občas.

P: Tereza reaguje vztekle při pexesu, pokud ji někdo upozorní na její podvádění, které jsem zaznamenala téměř při každé hře. Eliška špatně snáší vyrušení ze hry kýmkoliv z dětí. Tereza se směje, pokud ji hra baví a Eliška u her s panenkami. Obě dívky mají vážnou tvář při hře na školu. Tereza je neustále spokojená a Eliška při hře na princezny. Občas zasahuje učitelka do hry oběma dívkám.

Úplná rodina s NO/PM		
	Tereza	Eliška
Vztek		
R	společenské hry	když nemá, co chce
U	prohra	když není po jejím
P	pexeso	vyrušení od hry
Smích		
R	u různých her	panenky
U	vyrábění	kadeřnictví

P	když ji baví hra	panenky
Vážnost		
R	skládačky	puzzle
U	sestavování obrázků	puzzle
P	hra na školu	hra na školu
Spokojenost		
R	neustále	princezna
U	pomoc učitelce	věci z domu
P	neustále	princezna
Zásahy		
R	nejsou časté	výjimečně
U	občas	občas
P	občas	občas
Důvody zásahů		
R	vztek u pexesa	hluk, křik
U	nehezké chování	aby změnila hru
P	honěná, vztek	běh, změna hry

Tab. 6 Emoce a zásahy do hry - úplná rodina s NO/PM

2. S čím si dítě hraje doma.

Interpretace výsledků

Úplná rodina - U Jirky, Erika a Martiny, žijících v úplných rodinách s oběma vlastními rodiči je patrná různorodost v hrách i hračkách, ale oba chlapci si rádi hrají na obchod a Martina s Erikem mají rádi puzzle. Také doba, po kterou si dokážou hrát bez přerušení je odlišná. Rodiče si s těmito dětmi hrají většinou o víkendu.

Neúplná rodina - Matěj, který žije pouze s maminkou a sestrou si hraje se stejnými hračkami jako Jirka - se stavebnicí a s auty, ale když ho omrzí a přestanou ho bavit asi po 10 minutách, většinou skončí u televize nebo si hraje se sestrou. Maminka si s Matějem hraje podle volného času.

Úplná rodina s NO/PM - U Terezy a Elišky, které žijí v rodinách, kde nechybí mužská část, převládají námětové hry, obě rády skládají skládačky nebo Lego. Tereza si dovede hrát o polovinu času méně než Eliška. Rodiče s Terezou a Eliškou hrají většinou o víkendu, kdy mají více volného času pro děti než přes týden.

	Hračka / hra	Doba
Jiří	stavebnice, auta , hra na obchod	10 minut
Erik	knížky, puzzle, hra na obchod	45 minut
Martina	puzzle , plyšový medvěd	více než 1 hodinu
Matěj	bunkr , stavebnice, auto, pexeso	10 minut
Tereza	hra na školu, skládačky, TV	30 minut
Eliška	hra na princezny , s panenkami, lego, kreslí	více než 1 hodinu

Tab. 7 Hračky doma

Pozn. V tabulce je tučně vyznačena hra/ činnost, u které dítě doma vydrží nejdéle.

3. S čím si dítě hraje v mateřské škole.

Interpretace výsledků:

Úplná rodina

U: Chlapci si nejdéle hrají s Legem, Martina s knížkami, dále jsou oblíbenými hračkami a hrami hra na obchod, skládání puzzle, u všech tří hra s panenkami, učitelka dětem přiřazuje různé hrací doby, po které si hrají bez přerušení.

P: U dětí jsem vyzorovala zcela odlišné hry, Martina si hraje s typicky chlapeckými hračkami a chlapci si zase hrají s typickými hračkami pro dívky. Doba, po kterou si hrají, se různí.

Úplná rodina			
	Jiří	Erik	Martina
Nejdelší hra/činnost			
U	Lego	Lego	knížky do školy
P	hra s autem	stavebnice	skládačky
S čím si hraje			
U	puzzle panenka kreslení plyšový medvěd auto na obchod	puzzle hra na obchod hra s panenkou	panenka kreslení skládání písmenek
P	auto panenky vaření v kuchyňce	kočárek panenka	hlavolamy puzzle autodráha
Jak dlouho			
U	max. 5 minut	10 minut	asi 30 minut
P	max. 5 minut	30 minut	více než hodinu

Tab. 8 Hra v MŠ - úplná rodina

Jirka: Je schopný během hodiny vystřídat i 30 her a hraček. Hračky si z domu do školky nenosí. Umí se podělit o hračku s ostatními, ale někdy záleží na tom, co je to za hračku. Jirka je „živé“ dítě a ostatní vrstevníky vyrušuje ve hře mluvením, braním hraček a pošťuchováním. Naopak mu vůbec nevadí, pokud ho někdo vyruší ze hry. Při hře žaluje na ostatní děti, je rád středem pozornosti, při hře nepodvádí, dívá se na ostatní, jak si hrají, obejde si všechny hrací skupinky a vybere si takovou, která ho nejvíce zaujme. Má velké problémy se soustředěním na hru.

Erik: Většinou si hraje pouze s jednou hračkou, jakmile ji uklidí na své místo, vezme si jinou. Někdy jenom tak jezdí s kočárkem, aniž by bylo poznat, na co si hraje. Hračky si z domu nenosí. S ostatními se umí podělit o hračky (stavebnice). Erik není rád středem pozornosti. Na hru se umí soustředit, ostatní při hře nevyrušuje, ale když ho někdo vyruší, zlobí se a křičí na něj, někdy jen tak ostatní pozoruje.

Martina: Vždy si vezme nějakou hru a až ji dokončí, uklidí ji a vezme si další. Většinou o ní učitelka ani neví, jak je klidná a vydrží si hrát i více než hodinu bez přerušení. S ostatními dětmi se umí podělit o hračky, s kterými si právě hraje. Na hru se umí soustředit. Pokud ji někdo vyruší ze hry, bere to s klidem. Občas pozoruje ostatní děti, jak si hrají.

Neúplná rodina

U: Matěj nejraději hraje pexeso a hry, u kterých může vyhrávat, také si hraje na obchod a kreslí. 10 minut je čas, po který si vydrží hrát bez přerušení.

P: U Matěje jsem vyzozorovala jako nejdlejší činnost hraní pexesa, poté u něj převládají námětové hry na doktora a na obchod. Matěj si vydrží hrát asi 10 minut bez vyrušení.

Neúplná rodina	
Matěj	
Nejdlejší hra/činnost	
U	pexeso
P	pexeso
S čím si hraje	
U	hry na vítěze kreslení hra na obchod

P	hra na obchod hra na doktora
Jak dlouho	
U	10 minut
P	10 minut

Tab. 9 Hra v MŠ - neúplná rodina

Matěj: Matěj vydrží dlouho hrát pexeso, u kterého podvádí, děti ho neustále napomínají, ale on se tím jenom baví. Většinou to dojde až tak daleko, že musí zasáhnout učitelka. Matěj je škodolibý a rád zlobí ostatní děti. Izolovaně si s hračkami nehraje, spíše je využívá k námětovým hrám, na obchod a na doktora. Hodně využívá ke své hře hračky typické pro dívky. Nestřídá často hry, pouze na napomenutí učitelky. Hračky si z domu nenosí, ale když vidí, že si někdo donesl, hned je chce půjčit, je rád středem pozornosti. Ostatní děti vyrušuje v jejich hrách braním hraček a pošťuchováním, o hračky se dělí nerad.

Úplná rodina s NO/PM

U: U dívek převládají námětové hry na školu a na princezny. Obě dívky mají podobné zájmy, ve školce si kreslí a hrají s panenkami. I doba, po kterou si dokážou hrát je stejná.

P: Dívky si hrají hlavně na školu a na princezny, u těchto her tráví asi 30 až 45 minut. Mezi další hry patří pexeso a hry s panenkami.

Úplná rodina s NO/PM		
	Tereza	Eliška
Nejdelší hra /činnost		
U	hra na školu	hra na princezny
P	hra na školu	hra na princezny
S čím si hraje		
U	hra s panenkou kreslení	kreslení hra s panenkou
P	pexeso hra na školu	hra s panenkou
Jak dlouho		
U	30 minut	30 minut
P	45 minut	30 minut

Tab. 10 Hra v MŠ - úplná rodina s NO/PM

Tereza: Nehraje si s hračkami jako takovými, ale spíše hraje hry námětové. Ostatní často vyrušuje v jejich hrách, zejména mluvením. Při pexesu podvádí a ostatní děti ji na to upozorňují. Velmi rázně prosazuje svůj způsob hry, ve hře má hlavní slovo, je ráda středem pozornosti. Hračky si z domu nenosí a nesoustředí se na hru.

Eliška: Každý den si hraje se stejnými hračkami a pouze s jednou kamarádkou z domu si nosí různé čelenky, náramky a oblečení. Pokud nějaké dítě vyžaduje hračku, umí ji půjčit, ale někdy záleží, co je to za hračku. Pokud ve školce nemá nejlepší kamarádku, hraje si sama nebo vyžaduje práci po učitelce. Hra ostatních dětí ji nezajímá, důležitá je pro ni její hra. Ráda si hraje někde, kde o ní nikdo neví, umí se soustředit na hru. Když ji někdo vyruší ve hře, tak se vzteká.

4. Kdo je partnerem dítěte ve hře.

Interpretace výsledků:

Úplná rodina

R: Rodiče všech tří dětí uvádějí hru se sourozencem, s Erikem si hraje ještě maminka a Martina si hraje i sama.

U: Všechny tři děti si hrají s jinými dětmi ze školky, u Erika se projevuje potřeba hrát si s dospělým člověkem, v tomto případě s učitelkou.

P: Pozorováním jsem zjistila, že děti mají potřebu hrát si s druhými dětmi i o samotě.

Úplná rodina			
	Jiří	Erik	Martina
Hra			
R	bratr	maminka, bratr	sama, sestra
U	děti	kamarád, učitelka	kamarád
P	děti	sám, kamarád, učitelka	sama, děti

Tab. 11 Partner ve hře - úplná rodina

Neúplná rodina

Matěj je důkazem dítěte, které si nedokáže hrát samo a neustále ke hře někoho potřebuje, ať už maminku, sourozence, děti ve školce či učitelku.

Neúplná rodina	
	Matěj
Hra	
R	maminka, sourozenec
U	kamarád, učitelka
P	kamarádi

Tab. 12 Partner ve hře - neúplná rodina

Úplná rodina s NO/PM

R: Obě dvě dívky si hrají samy i s ostatními dětmi.

U: Tereza si hraje i sama nebo s ostatními dětmi jako Eliška.

P: U Terezy jsem nevyozorovala hru o samotě, naopak u Elišky ano. Obě si hrály s dalšími dětmi.

Úplná rodina s NO/PM		
	Tereza	Eliška
Hra		
R	děti, rodiče, sama	sama, kamarádka
U	děti, sama	kamarádka
P	děti	sama, kamarádka

Tab. 13 Partner ve hře - úplná rodina s NO/PM

5. Jaké jsou herní vztahy mezi dětmi v MŠ.

Sociogram hry pozitivních herních vztahů

Sociogram hry - Pozitivní vztahy	1. Přemek	2. Mírek	3. Erik	4. Jakub S.	5. Jiří	6. Jakub K.	7. David	8. Ondřej Š.	9. František	10. Jan	11. Ondřej H.	12. Matěj	13. Lukáš	14. Petr	15. Tereza	16. Michaela	17. Zuzana	18. Eliška	19. Lucie	20. Kristýna	21. Klára	22. Johana	23. Kateřina	24. Martina
1. Přemek	x		3	1						2														
2. Mírek		x						1		2		3												
3. Erik			x		3					2										1				
4. Jakub S.				x	3				1					2										
5. Jiří		3		1	x				2															
6. Jakub K.		1			2	x											3							
7. David				1			x			2						3								
8. Ondřej Š.		1				2		x											3					
9. František				2	1				x											3				
10. Jan				1	2		3			x														
11. Ondřej H.						3					x								2					1
12. Matěj				2	1					3		x												
13. Lukáš	2			1						3			x											
14. Petr								3						x		1					2			
15. Tereza							3				1				x			2						
16. Michaela												2				x		1				3		
17. Zuzana			2														x	3		1				
18. Eliška														3		2		x				1		
19. Lucie										3								1	x			2		
20. Kristýna											2			3		1				x				
21. Klára	2					1												3			x			
22. Johana																		1	2		3	x		
23. Kateřina										1							3			2			x	
24. Martina											1			3					2					x

Tab. 14 Pozitivní sociogram

Ze sociogramu pozitivních vztahů můžeme určit, kdo je ve třídě oblíbený, s kým si děti rády hrají. Mezi chlapci získali 7 pozitivních ohlasů Jakub S. a Jan, 6 získal Jiří. Mezi děvčaty měla nejvíce hlasů Eliška - 6, 4 hlasy měla Kristýna a Lucie.

Sociogram hry negativních herních vztahů

Sociogram hry – Negativní vztahy	1. Přemek	2. Mírek	3. Erik	4. Jakub S.	5. Jiří	6. Jakub K.	7. David	8. Ondřej Š.	9. František	10. Jan	11. Ondřej H.	12. Matěj	13. Lukáš	14. Petr	15. Tereza	16. Michaela	17. Zuzana	18. Eliška	19. Lucie	20. Kristýna	21. Klára	22. Johana	23. Kateřina	24. Martina
1. Přemek	x						2									1								
2. Mírek		x					1									2								
3. Erik			x											1	2									
4. Jakub S.				x			1							2										
5. Jiří			1		x		2																	
6. Jakub K.						x			2			1												
7. David					1		x	3							2									
8. Ondřej Š.					2		1	x																
9. František							3		x	2		1												
10. Jan										x					2						1			
11. Ondřej H.							1				x													
12. Matěj			2				1					x												
13. Lukáš			2									1	x											
14. Petr					1									x	2									
15. Tereza								1	2							x								
16. Michaela	1					2										x								
17. Zuzana				3			2								1		x							
18. Eliška												1						x						
19. Lucie			1				2												x					
20. Kristýna							2	1												x				
21. Klára			1						2												x			
22. Johana			1				2															x		
23. Kateřina			1									2											x	
24. Martina							1					2												x

Tab. 15 Negativní sociogram

Z tabulky č. 15 vyplývá, že si děti nerady hrají s Davidem, kterého označili celkem třináctkrát, sedmkrát označili Erika a šestkrát Matěje. Z děvčat byla nejvíce označována Tereza.

Jirka uvedl jako své kamarády, se kterými si hraje nejraději Jakuba, Jana a Mirka. Erik si rád hraje s Kristýnou, Ondřejem a Jiřím. Matěj má v oblibě Jiřího, Jakuba a Jana. Zatímco Martina považuje za své herní kamarády Ondřeje H., Lucii a Petra. Tereza má v oblibě Matěje, Lucii a Davida. Eliška si hraje s Johanou, Zuzanou a Terezou.

6. Jaké hry si děti vybírají.

Učitelka dále uvedla, že si dívky hrají i s hračkami pro chlapce, nejčastěji s autodráhou. A chlapci si zase hrají s panenkami a kuchyňkou.

Interpretace výsledků:

Úplná rodina:

Podle níže uvedené tabulky se dá vyvodit, že chlapci mají rádi hlavně pohybové a námětové hry, u Martiny se objevují ještě hry didaktické.

Úplná rodina			
	Jiří	Erik	Martina
Druh hry			
R	pohybové, námětové	námětové	pohybové
U	pohybové	námětové, pohybové	didaktické
P	pohybové, námětové	námětové	didaktické, pohybové, námětové
Hra			
R	fotbal	hra na obchod	Honzo, vstávej
U	na auta	na obchod, puzzle	hra s panenkami
P	hra na obchod	hra na obchod	puzzle

Tab. 16 Hry dětí - úplná rodina

Neúplná rodina:

Matěj má rád pohyb a pexeso, v tabulce níže to lze snadno vyčíst. Momentálně je jeho zájmem podle všech pozorovatelů pexeso.

Neúplná rodina	
	Matěj
Druh hry	
R	pohybové
U	pohybové
P	pohybové
Hra	
R	pexeso
U	pexeso
P	pexeso

Tab. 17 Hry dětí - neúplná rodina

Úplná rodina s NO/PM:

Obě dívky mají rády hry námětové, u Terezy se objevují ještě hry pohybové a didaktické. Tereza se hrou připravuje na školu, která ji čeká a Eliška žije stále ještě pohádkami.

Úplná rodina s NO/PM		
	Tereza	Eliška
Druh hry		
R	námětové, pohybové	námětové
U	námětové, didaktické	námětové
P	pohybové, didaktické	námětové
Hra		
R	hra na školu	hra na princezny
U	hra na školu	hra na princezny
P	na sochy	na kadeřnictví

Tab. 18 Hry dětí - úplná rodina s NO/PM

7. Čím jsou ovlivněni rodiče při výběru hračky.

Interpretace výsledků:

Zkoumané děti za rok dostanou od osmi do patnácti hraček k narozeninám, svátkům, na Vánoce a většina z nich, i pokud chtějí nějakou hračku. Rodiče dětí z úplných rodin zaplatí více peněz za hračky než z neúplné rodiny v tomto případě. Nezávisle na druhu rodiny vítězí plastové hračky nakupované v kamenných obchodech. Jednu z nejdůležitějších rolí hraje při výběru kvalita hračky.

Úplná rodina			
	Jiří - 6 let	Erik - 7 let	Martina - 5 let
počet hraček	15	8	12
příležitost	narozeniny svátek chce hračku	narozeniny svátek Vánoce když se mi něco líbí	narozeniny svátek Vánoce pro radost, když chce
podmínky	kvalita rozvíjení fantazie věk	trvanlivost kvalita	věk kvalita rozvíjet
finance	nad 5 001	3 001 - 5 000	nad 5 001
obchod	kamenný	kamenný	kamenný, přes internet
materiál	plast dřevo textil kov papír	plast papír kov dřevo textil	papír plast textil dřevo kov

Tab. 19 Charakteristika výběru hračky rodiči - úplná rodina

	Matěj - 5 let
počet hraček	10
příležitost	narozeniny svátek když chce hračku Vánoce podle financí
podmínky	kvalita věk
finance	do 1000
obchod	kamenný
materiál	dřevo kov textil plast papír

Tab. 20 Charakteristika výběru hračky rodiči - neúplná rodina

	Tereza 6 let	Eliška 6 let
počet hraček	10	14
příležitost	narozeniny svátek Vánoce za odměnu	narozeniny svátek Vánoce když chce hračku
podmínky	kvalita	musí něco rozvíjet
finance	3 001 - 5 000	nad 5001
obchod	kamenný	kamenný známý
materiál	plast papír textil dřevo kov	plast dřevo textil kov papír

Tab. 21 Charakteristika výběru hračky rodiči - úplná rodina s NO/PM

8. Jaká je nejoblíbenější hra a hračka u dětí navštěvující mateřskou školu v současné době.

Podle učitelek patří mezi nejoblíbenější hračky stále různé druhy stavebnic - Lego, Cheva, Seva, dále kočárky s panenkami, puzzle a oblíbenou činností je kreslení.

Hlavním cílem následující tabulky bylo porovnání odpovědí rodičů, učitelky a samotných dětí, zda hlavně rodiče vědí, která hračka a hra patří k nejoblíbenějším u jejich dětí.

	hra		hračka	
Jiří	R:	nemá	R:	Lego
	U:	nemá	U:	Lego
	D:	na doktory	D:	auto na dálkové ovládání
Erik	R:	skládání puzzle	R:	sada zvířátek
	U:	hra na obchod	U:	auto
	D:	nemá	D:	puzzle
Martina	R:	skládání puzzle	R:	plyšový medvídek
	U:	na sochy	U:	panenka
	D:	na sochy	D:	panenka
Matěj	R:	honěná	R:	bagr
	U:	vaření v kuchyňce	U:	auta
	D:	na policii	D:	Lego
Tereza	R:	honěná	R:	plyšový slon
	U:	navlékání korálek	U:	pastelky
	D:	honěná	D:	modrý plyšový slon
Eliška	R:	na princezny	R:	oblečení a ozdoby
	U:	na princezny	U:	taška s ozdobami a oblečením
	D:	na kadeřnictví	D:	bílý medvídek

Tab. 22 Nejoblíbenější hračka a hra

Interpretace výsledků:

Podle tabulky č. 22 je zřejmé, že rodiče nemají správnou představu o hrách a hračkách svých dětí, pouze Tereza se s rodiči shoduje. S Martinou se shoduje učitelka u hry i hračky. U Elišky a Jirky se shodují rodiče s učitelkou a u Erika a Matěje nedochází k žádné shodě.

Ostatní děti ve školce

oblíbená hra	Chlapci	Dívky
námětová	1	7
pohybová	6	1
společenská	3	0
počítačová	3	0
celkem	13	8

Tab. 23 Oblíbená hra

oblíbená hračka	Chlapci	Dívky
na dálkové ovládání	4	0
Lego	5	1
Puzzle	1	2
Auto	3	0
Nemá	0	1
Jiná	0	4
celkem	13	8

Tab. 24 Oblíbená hračka

U ostatních dětí v mateřské škole velmi výrazně převažují u dívek námětové hry, téměř polovina chlapců má rádo pohybové hry. U chlapců převažují hračky na dálkové ovládání a Lego a u dívek různé druhy hraček a puzzle. Téměř všechny děti si hrají s hračkami pro opačné pohlaví, využívají je zejména k námětovým hrám.

6 ZÁVĚR VÝZKUMU

Nedá se říci, že by v pozorované skupině dětí byly projevy emocí, ať vztek, radost (smích), spokojenost nebo vážnost, vyvolávány stejnými hračkami- naopak jsou zcela různé. Děti vyjadřují své emoce nezávisle na druhu hry a hračky a úplností či neúplností rodiny. Pozorované děti z úplné rodiny neprojevují tolik svůj vztek, mají snahu ovládat své negativní emoce, tím ovšem netvrdím, že děti z neúplné rodiny a rodiny s NO/PM toho schopné nejsou. Podle složení zkoumané skupiny bych si dovolila tvrdit, že děti z úplné rodiny s NO/PM jsou rozmazlenější a proto se více vztekají a snaží se tak dosáhnout svého cíle.

Z výzkumu vyplývá, že dívky si dokážou hrát delší dobu než chlapci, samozřejmě existují i výjimky, v podobě Erika. Doma si děti hrají s tím, co mají k dispozici, ať už jsou to hračky nebo jiné předměty, které slouží zejména k námětovým hrám na obchod a školu, při níž děti využívají svoji fantazii. Děti hrají různé hry, ani zde nezáleží na druhu rodiny.

Výzkum ukazuje, že děti z úplné rodiny mají rády stavebnice a skládačky, u Matěje z neúplné rodiny převládá soutěživá hra, kde může ukázat, jak je dobrý, a u dívek z úplné rodiny s NO/PM jsou v oblibě námětové hry.

Partner ve hře je pro Matěje z neúplné rodiny důležitý, protože si nedokáže hrát sám. Naopak děti z úplných rodin i s NO/PM ne vždy potřebují ke hře toho druhého.

Děti z obou typů rodin mají rády pohyb, protože se u něj mohou vyřádit, dostat ze sebe přebytečnou energii. Velmi oblíbené jsou námětové hry, při kterých se děti vžívají do rolí, které se jim samotným líbí. U chlapců vítězí hra na obchod a u dívek hra na školu.

ZÁVĚR

Téma hry a hračky je velmi široké, zvláště v předškolním věku, kdy si dítě téměř nepřetržitě hraje. Díky výzkumu jsem se dozvěděla více o volné dětské hře v mateřské škole, pozorování bylo novou metodou, kterou jsem si vyzkoušela a která mě zaujala.

Každé dítě je jedinečné a zajímá se o něco jiného a jeho vývoj není rovnoměrný. Hra a její význam v životě dítěte předškolního věku je obrovský. Proto by se rodiče měli naučit rozumět svým dětem, které v tomto období k vyjadřování používají hlavně svou hru. Dítě díky ní rozvíjí komunikaci, poznává vše kolem sebe, získává nové přátele, tím se rozvíjí jeho schopnosti socializace, nezáleží na tom, v jakém prostředí žije, hra je pro něj důležitá za jakýchkoli okolností.

Rodiče a dospělí by si měli dostatečně všimnout dětí a jejich hry, protože právě hra jim napovídá, jakým směrem se dítě ubírá, v čem je dobré, co má rádo, na co má talent a mohli jej rozvíjet a podněcovat v dětech aktivitu i v oblastech, které by dítě ani samo nejspíš nerozvíjelo. Děti často nebaví některé činnosti, ale alespoň základy by měly mít. Pokud dítě po sobě neumí uklízet hračky, rodiče by se měli snažit naučit dítě, aby je uklízelo automaticky, stejně tak i pokud si nevydrží hrát na jednom místě, měli by se snažit dát mu hračku, která mu nedovolí odejít dřív, než ji vyřeší a stejně tak je to i se soustředěností a trpělivostí. Rodiče by dítěti měli občas dát hračku zajímavou a atraktivní.

Hra je pro děti velmi významná. Mateřská škola v Bojkovicích nabízí dětem dostatek času a prostoru v průběhu hrových aktivit, pobytu venku na zahradě i odpoledních činností. Snaží se umožnit dětem, aby svoji hru ukončili. Při konstruktivních hrách mají děti možnost nechat stavby rozestavěné. Děti mají k dispozici mnoho doplňků a pomůcek ke své hře. Mají možnost hrát si, s kým chtějí. Učitelky zasahují do hry pouze v nutných případech. V průběhu her děti rozvíjí svou tvořivost, fantazii a své schopnosti. Prostřednictvím hry se děti učí spolupracovat a tolerovat se navzájem. Mají určitá pravidla, která zahrnují i úklid po hře. Dětem je umožněn dostatek spontánního pohybu, který je realizován v herně mateřské školy. Mohou si půjčit různé obruče, švihadlo, míče.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALLEN, K., E., MAROTZ, L., R. *Přehled vývoje dítěte: Od prenatálního období do 8 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7367-055-0.
- [2] BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-862-7.
- [3] BAKEŠOVÁ, I. *Jak vychovat šťastné dítě*. Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, březen 2001, roč. 8. č. 3, s. 8-10.
- [4] CAIATIOVÁ, M., DELAČOVÁ, S., MÜLLEROVÁ, A. *Volná hra: Zkušenosti a náměty*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-011-1.
- [5] DEISLER, H., H. *Každodenní problémy v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-010-3.
- [6] DOSTÁL, A., M., OPRAVILOVÁ, E. *Úvod do předškolní pedagogiky*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985.
- [7] DRŽALOVÁ, A. *Jak plánovat a efektivně pracovat s předškolními dětmi*. 1. vyd. Plzeň: Pedagogické centrum Plzeň, 2000. ISBN 80-7020-061-8.
- [8] DVOŘÁKOVÁ, H. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-693-4.
- [9] GILLERNOVÁ, I., MERTIN, V. (eds.). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- [10] HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-383-8.
- [11] HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Zdravá mateřská škola*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-048-0.
- [12] HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obraz k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- [13] HOSKOVCOVÁ, S. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1424-8.

- [14] JIRÁSEK, J., VANČUROVÁ, E., HAVLÍNOVÁ, M. *Hrajeme si doopravdy*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0018-0.
- [15] KEMP, J., WALTERS, C. *Hrajeme si s předškoláky*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. ISBN 80-7360-021-8.
- [16] KIKUŠOVÁ, S. Morální status dítěte a jeho sociální vazby. In KOLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. (eds) *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.
- [17] KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008a. ISBN 978-80-247-1568-1.
- [18] KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě se během hry zbavuje napětí*. Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, leden 2008b, roč. 15. č. 1, s. 8-10.
- [19] KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0852-3.
- [20] KRAMULOVÁ, D. *Je Honzík opravdu raději sám?* Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, prosinec 2010, roč. 17. č. 10, s. 16-17.
- [21] KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-407-6.
- [22] LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- [23] MIKOVÁ, Š., STANG, J. *Typologie osobnosti u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-587-5.
- [24] MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1978.
- [25] MIŠURCOVÁ, SEVEROVÁ, M. *Děti, hry a umění*. 1. vyd. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-18-8.
- [26] MIŠURCOVÁ, V. FIŠER, J., FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. 2. vyd. Praha: SPN, 1989.
- [27] NĚMEC, J. *S hrou na cestě za tvořivostí*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-014-X.

- [28] NIESEL, R., GRIEBEL, W. *Poprvé v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-989-5.
- [29] OPRAVILOVÁ, E. *Dieťa sa hrá a spoznáva svet*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1988.
- [30] OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika II.: Hra (cesta k poznání předškolního dítěte)*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-786-1.
- [31] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [32] ŠMELOVÁ, E., NELEŠOVSKÁ, A. *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2272-5.
- [33] ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1187-9.
- [34] ŠULOVÁ, L. *Repetitorium vybraných poznatků vývojové psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- [35] TAKÁČOVÁ, E. *Význam hry se stavebnicí*. Informatorium: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, prosinec 2001, roč. 8. č. 10, s. 6-7.
- [36] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5.
- [37] VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině*. 3. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969. ISBN 08-083-69.
- [38] ZÄHME, V. *Co by děti měly znát*. 1. vyd. Praha: Rebo Productions, 2005. ISBN 80-7234-420-X.
- [39] INFORMATORIUM: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. Č. 1 (leden 2009). Praha: Portál, 2009b. Vychází měsíčně. ISSN 1210-7506.
- [40] INFORMATORIUM: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. Č. 7 (září 2009). Praha: Portál, 2009a. Vychází měsíčně. ISSN 1210-7506.

-
- [41] INFORMATORIUM: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. Č. 1 (leden 2007). Praha: Portál, 2007. Vychází měsíčně. ISSN 1210-7506.
- [42] INFORMATORIUM: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. Č. 10 (prosinec 2005). Praha: Portál, 2005. Vychází měsíčně. ISSN 1210-7506.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠ Mateřská škola.

R Rodič.

U Učitelka v MŠ.

P Pozorování.

D Dítě.

NO Nevlastní otec.

PM Partner matky.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Temperamenty dětí	15
Tab. 2 Informace o učitelkách.....	49
Tab. 3 Rodinná charakteristika	50
Tab. 4 Emoce a zásahy do hry - úplná rodina	53
Tab. 5 Emoce a zásahy do hry - neúplná rodina	54
Tab. 6 Emoce a zásahy do hry - úplná rodina s NO/PM.....	55
Tab. 7 Hračky doma.....	56
Tab. 8 Hra v MŠ - úplná rodina	56
Tab. 9 Hra v MŠ - neúplná rodina	58
Tab. 10 Hra v MŠ - úplná rodina s NO/PM.....	58
Tab. 11 Partner ve hře - úplná rodina	59
Tab. 12 Partner ve hře - neúplná rodina.....	60
Tab. 13 Partner ve hře - úplná rodina s NO/PM	60
Tab. 14 Pozitivní sociogram	61
Tab. 15 Negativní sociogram.....	62
Tab. 16 Hry dětí - úplná rodina.....	63
Tab. 17 Hry dětí - neúplná rodina	63
Tab. 18 Hry dětí - úplná rodina s NO/PM.....	64
Tab. 19 Charakteristika výběru hračky rodiči - úplná rodina	64
Tab. 20 Charakteristika výběru hračky rodiči - neúplná rodina.....	65
Tab. 21 Charakteristika výběru hračky rodiči - úplná rodina s NO/PM	65
Tab. 22 Nejoblíbenější hračka a hra	66
Tab. 23 Oblíbená hra.....	66
Tab. 24 Oblíbená hračka	66

SEZNAM PŘÍLOH

- PI Rozhovorový arch
- PII Dotazník pro učitelky v MŠ
- PIII Pozorovací arch
- PIV Rozbory dílčích otázek

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOROVÝ ARCH

Rozhovorový arch pro rodiče

Jméno dítěte:	Věk dítěte:	Datum rozhovoru:	
Rodič:	matka	otec	
Věk:	_____	_____	
Nejvyšší dosažené vzdělání:	_____	_____	
Povolání	_____	_____	
Počet dětí	_____		
Příjem rodiny	☐ do 10 000 ☐ 10 001- 15 000 ☐ 15 001 - 20 000 ☐ 20 001- 25 000 ☐ 25 001 - 30 000 ☐ 30 001 - 35 000 ☐ nad 35 001		
Rodina	☐ úplná (vlastní matka, otec) ☐ úplná (vlastní matka, nevlastní otec) ☐ úplná (vlastní matka, přítel matky) ☐ neúplná (bez otce nebo matky)		

- Dítě se nejčastěji vzteká .....
- Dítě se nejčastěji směje .....
- Dítě je nejčastěji vážné .....
- Dítě je spokojené .....
- Jak často musíte dítěti do hry zasahovat? .....
- Jaké jsou důvody Vašeho zásahu?.....
- U jaké hry/činnosti podle Vás vydrží Vaše dítě nejdéle? .....
- Dítě si doma (více možností)
 staví stavebnici   skládá puzzle   hraje s panenkou
 hraje s plyšovým zvířátkem   hraje s autem   hraje na obchod
 kreslí   ....
- Jak dlouho si vydrží hrát bez přerušení?
 asi 10 minut   asi 30 minut   asi 45 minut   asi 1 hodinu   víc než 1 hodinu
- Dítě...
 si většinou hraje samo   si hraje se sourozencem   vyzívá mě ke hře
 si hraje s dětmi z okolí   .....
- Jakou má Vaše dítě nejoblíbenější hru?
.....
- Jaké jsou nejoblíbenější hry Vašeho dítěte?
 pohybové   námětové   předmětové   didaktické   .....
- Jaká je nejoblíbenější hračka Vašeho dítěte? .....
- S jakou hračkou si hraje nejčastěji? .....
- Hraje si Vaše dítě i s hračkami pro opačné pohlaví?   ne   ano, s kterými
.....

16. Jak často si doma hrajete s Vaším dítětem?

- každý den   několikrát do týdne   většinou o víkendu   podle času   nehraji si
 .....

17. Kolik hraček koupíte za rok? .....

18. Kdy nakupujete hračky?

- na narozeniny, k svátku, na Vánoce   jen tak pro radost   když se mi něco líbí
 za odměnu   když dítě chce nějakou hračku   podle financí
 .....

19. Jaké podmínky musí hračka splňovat? (více možností)

- trvanlivost (musí dlouho vydržet)   odpovídat věku dítěte   bezpečná
 kvalita (materiálu)   přiměřeně veliká   barevná
 musí něco rozvíjet (smysly, paměť, fantazii)

20. Kolik peněz utratíte ročně za nákup hraček?

- do 1000 Kč   1 001 - 3 000 Kč   3 001- 5 000 Kč   nad 5 001 Kč

21. Kde nakupujete hračky? (možnost více odpovědí)

- v kamenném obchodě   v bazaru   od známých   přes internet

22. Jaký materiál upřednostňujete při koupi hračky? Seřad'te podle důležitosti (1- nejdůležitější)

- plast   dřevo   textil   papír   kov   jiný

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO UČITELKY V MŠ

Dotazník pro učitelky v mateřské škole

Dobrý den,

jsm studentka 2. ročníku navazujícího magisterského studia Sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Téma mé diplomové práce je „Význam hry a hračky v životě předškolního dítěte“. Dovoluji si Vám předložit několik otázek týkající se této tematiky. Dotazník bude sloužit pouze ke studijním účelům.

Děkuji za Váš čas.

Bc. Věra Hladišová

Nejvyšší dosažené vzdělání ..... Kolik dětí máte ve třídě? .....
Jaká je vaše praxe? (roky) ..... počet dívek .....
V kolika mateřských školách jste pracovala ..... počet chlapců .....

1. Kolik času denně vyhraďujete pro volnou hru?

- a) méně než 1 hodinu
- b) 1 až 2 hodiny
- c) více jak 2 hodiny

2. Které hračky jsou u dětí nejoblíbenější?

.....
.....

3. Hrají si dívky s hračkami typickými pro chlapce?

- a) ano, s kterými .....
- b) ne

4. Hrají si chlapci s hračkami pro dívky?

- a) ano, s kterými .....
- b) ne

5. Kolikrát za den zasahujete dětem do hry a jaký je důvod?

.....
.....

6. Z jakého materiálu máte nejvíce hraček ve školce?

- a) plast
- b) dřevo
- c) papír
- d) textil
- e) kov

7. Myslíte si, že vaše MŠ dává dětem možnost volby, s čím si budou hrát?

- a) ano
- b) ne

8. Jaké je podle Vás úloha učitelky při hře?

- a) vedoucí
- b) podpůrná
- c) pouze dohled

9. Kolik hraček přibližně nakoupí MŠ za rok?

.....

Pozorované dítě

Jméno: _____

Doplňte věty

1. Dítě se nejčastěji vzteká .....
2. Dítě se nejčastěji směje .....
3. Dítě je nejčastěji vážné .....
4. Dítě je spokojené .....
5. Jak často musíte dítěti do hry zasahovat?.....
6. Jaké jsou důvody Vašeho zásahu? .....
7. U jaké hry/činnosti podle Vás vydrží dítě nejdéle?.....
8. Dítě si ve školce (více možností)
  - a) staví stavebnici
  - b) staví puzzle
  - c) hraje s panenkou
  - d) kreslí
  - e) hraje s plyšovým zvířátkem
  - f) hraje s autem
  - g) hraje na obchod
  - h) .....
  - i) .....
9. Jak dlouho si vydrží hrát bez přerušení?
  - a) asi 10 minut
  - b) asi 30 minut
  - c) asi 45 minut
  - d) asi 1 hodinu
  - e) víc než 1 hodinu
10. Dítě...
  - a) si většinou hraje samo
  - b) si většinou hraje s jedním kamarádem
  - c) si hraje ve skupině
  - d) často střídá hru o samotě s hrou s kamarády
  - e) vyzívá mě ke hře
  - f) střídá ve hře kamarády
  - g) .....
11. Jakou má dítě nejoblíbenější hru?
.....
.....
12. Jaké jsou nejoblíbenější hry tohoto dítěte?
  - a) pohybové
  - b) námětové
  - c) předmětové
  - d) didaktické
  - e) .....
13. Jaká je nejoblíbenější hračka tohoto dítěte? .....
14. S jakou hračkou si hraje nejčastěji? .....
15. Hraje si dítě i s hračkami pro opačné pohlaví?
  - a) ne
  - b) ano, s kterými.....

PŘÍLOHA P III: POZOROVACÍ ARCH

Pozorovací arch volné hry

jméno dítěte _____ datum _____

věk dítěte _____ pozorovací čas _____

Dítě projevuje vztek	
Dítě se směje	
Dítě je vážné	
Dítě je spokojené	
Jak častý je zásah učitelky do jeho hry.	
Jaký byl důvod zásahu.	

Činnost, u které vydrží nejdéle.	
Jak dlouho si hraje bez přerušení.	

Vystřídá mnoho hraček během pár minut.	
Nosí si hračky z domu.	
Umí se podělit o hračku.	
Vyrušuje ostatní v jejich hrách.	
Hraje si pouze s jednou hračkou.	
Hraje si s více hračkami najednou.	
Je rádo středem pozornosti	
Při hře podvádí.	
Pozoruje ostatní, jak si hrají.	
Když ho někdo vyruší	
Projevuje zájem o hru druhých dětí.	
Neumí se soustředit na hru.	

Dítě si hraje samo.	
Hraje si stále se stejným kamarádem.	
Dokáže si hrát i s ostatními dětmi.	
Vyhýbá se hře ve skupině.	
Dítě se přidává k ostatním dětem.	
Dítě ukončuje hru.	
Vyzívá ke hře učitelku.	

Jaké hraje hry	
Pohybové hry	
Námětové hry	
Předmětové hry	
Didaktické hry	

Hraje si s hračkou pro opačné pohlaví.	
--	--

PŘÍLOHA P VI: ROZBORY DÍLČÍCH OTÁZEK

1. Jak jednotlivé hry a hračky ovlivňují chování a emoce dítěte.

Jiří, 6 let

Všechny jsme se shodly, že se Jirka při hře nevzteká.

Rodič: Maminka uvedla, že se Jirka směje, když se mu daří něco nového postavit z Lega. A je spokojený, když si hraje s ostatními dětmi třeba na honěnou. Rodiče musí občas Jirkovi do hry zasahovat, v tu dobu si většinou hraje s auty a s Legem, důvodem zásahu je velký nepořádek nebo křik na bratra.

Učitelka: Podle učitelky se Jirka směje, když si hraje s jakoukoliv stavebnicí. Vážný je při skládání puzzle a hraní domina. Když si hraje s dětmi je spokojený. Učitelka mu musí stále zasahovat do hry, protože odbíhá od jedné neuklizené hračky ke druhé, většinou utíká od Lega do kuchyňky k autu a ke kreslení.

Pozorování: Smích jsem u Jirky vypožorovala při hře s Legem. Při stavění puzzle je Jirka vážný. Spokojený je při hře s ostatními dětmi. Učitelka musí Jirkovi neustále zasahovat do hry, protože je neukázněný, neuklízí si hračky, často mívá konflikty s jinými dětmi, Jirka se s ostatními bije a neustále běhá po třídě a herně.

Erik

R: Maminka u Erika pozoruje vztek při hře se stavebnicí, smích při hře pexesa, vážně bere skládání puzzle, protože se u něj soustředí. Velmi rád si hraje s maminkou na obchod, kdy on je pokladník. Jeho maminka říká, že není téměř potřeba zasahovat mu do hry, pouze když se s bratrem hádají o auto.

U: Učitelka u Erika pozoruje vztek při hře s písmenky a při skládání stavebnice. Smích u něj vyvolává hra s loutkami. A vážný je při skládání puzzle. Když si hraje v obchodě za pokladnou, je spokojený. Učitelka Erika občas napomíná kvůli agresivnímu chování a křiku vůči ostatním dětem při hraní se stavebnicí.

P: U Erika jsem vztek a smích během svého pozorování nezaznamenala, vážnost jsem u něj spatřila v okamžiku, kdy skládal puzzle. Vzal si knížku s poskládanými obrázky, pouze je překlopil a jeden dílek vedle druhého obracel obrázkem nahoru. Spokojený byl vždy, když si hrál sám na pokladníka a kolem něj nikdo nebyl. Učitelka mu do hry nezasahovala,

pouze během mého pozorování mu občas říkala, ať si jde s něčím hrát a jenom nestojí u stolečku.

Martina

R: U Martiny se vztek neobjevuje. Směje se při hře s panenkami, spokojená je podle rodičů, když si hraje a je úplně jedno s čím. Vážnost si maminka neuvědomila. Rodiče Martině do hry nezasahují, protože není důvod.

U: Martina se ve školce nevzteká a směje se při hře s panenkami a loutkami. Vážná je při skládání mozaiky, která je zaměřena na počítání. Spokojeně si hraje „Člověče, nezlob se“ s kamarádem. Učitelka zasahuje Martině do hry, pouze když ji požádá, nejčastěji je to v situaci, kdy potřebuje s něčím poradit nebo něco vysvětlit. Většinou se to týká knih a sešitů pro předškoláky.

P: Martina se nevzteká. Vypadá spokojeně, když si vybírá hry podle sebe, směje se při hře s panenkami. Učitelka ji nikdy nenapomíná. Vážnou tvář jsem u ní nezaznamenala.

Matěj

R: Maminka uvádí, že Matěj se vzteká při hře se stavebnicí, když mu nejde něco postavit, tak jak by si představoval. Směje se, když hraje s bratrem různé druhy pohybových her. Vážnost při hře si matka nevybavuje a Matěj je velmi spokojený, když hraje s maminkou pexeso. Občas maminka do hry sourozenců zasáhne, když se chlapci perou o postavený bunkr.

U: Ve školce se Matěj vzteká při jakýchkoliv hrách a ubližuje přitom druhým dětem. Směje se u kreslení a vážně hraje pexeso, Matěj je spokojený, když si hraje s auty. Občas mu musí učitelka zasahovat do hry, protože ubližuje kamarádům, když si hraje se stavebnicí, auty nebo si kreslí.

P: U hry se nevzteká, je spíše agresivní na ostatní děti. Směje se a je spokojený, když si hraje s ostatními dětmi ve školce a s auty. Učitelka ho často napomíná, aby si vzal nějakou hru nebo hračku, protože chodí po třídě z jednoho konce na druhý a ostatní děti ruší v jejich hrát a pak vznikají konflikty.

Tereza

R: Tereza se vzteká při společenských hrách, hlavně když prohrává a naopak se směje, když se jí daří vyhrávat různé hry. Vážná je, když se soustředí na hru, většinou nějakou

skládačku a spokojená vypadá stále. Rodiče nemusí do hry zasahovat často, pouze když se vzteká u hry, zejména u pexesa.

U: Tereza se vzteká při pexesu, když se nedodržují pravidla a ona prohrává. Směje se, když vyrábí něco z papíru, ať už je to stříhání, lepení či kreslení. Pokud sestavuje obrázky z různých částí, převažuje u ní vážnost. Tereza je spokojená, když může učitelce nějakým způsobem pomoci například při úklidu. Občas se naskytne důvod zásahu učitelky, kvůli nehezkému chování vůči ostatním dívkám, kvůli její manipulaci a navádění dětí a také používání sprostých slov, zejména při kreslení a jiných činnostech souvisejících se samostatnou dobrovolnou prací u stolečku.

P: Tereza se vzteká, když není po jejím, když se nehraje podle jejich pravidel u pexesa. Veselá bývá, když si hraje s ostatními a baví ji hra. Vážná a přísná je při hře na školu. Spokojená vypadá nestále. Někdy jí učitelka zasahuje do hry, když se honí s Jirkou nebo pokud se vzteká.

Eliška

R: Eliška se občas doma vzteká, když jí maminka nechce půjčit nějakou část svého oblečení na hraní. Směje se při hře s panenkami a spokojená je při hře s kamarádkou od sousedů, když si hrají na princezny. Maminka Elišku napomíná jen výjimečně, pokud slyší velký křik a hluk většinou při hře na princezny nebo s hudebními nástroji.

U: Eliška se snaží ovládat své city a emoce, ale vzteká se, když není po jejím. Smích se u ní dostaví ve chvíli, když si hraje s oblečením a na kadeřnictví. Vážnost a soustředěnost se u ní projevuje, když staví puzzle a spokojená je Eliška, když si z domu donese něco lesklého a ozdobného. Občas ji učitelka musí napomenout, aby si neustále nehrála na princezny a vzala si něco jiného.

P: Eliška se vzteká, pokud je vyrušena, když si hraje na princezny s Johankou, směje se při hře s panenkami a vážnost se u ní objevuje při hraní na školu. Spokojená a šťastná je při hře na princezny a na draka. Eliška byla učitelkou napomenuta za dobu mého pozorování asi třikrát a to, aby neběhala a vzala si nějakou hru, která bude mít nějaký cíl a výsledek.

2. S čím si dítě hraje doma.

Jiří si doma staví stavebnici, hraje si s autem a má oblíbenou hru na obchod. Když je sám, vydrží si podle maminky hrát asi 10 minut bez přerušení. Nejvíce si vyhraje se stavebnicí a s auty.

Erik vydrží nejdéle u prohlížení obrázkových knížek a obrázkových časopisů pro děti. A staví puzzle a hraje na obchod, u kterého vydrží i 45 minut.

Martina tráví nejvíce času stavěním puzzle, doma si dále hraje s plyšovým zvířátkem a hraje si více než hodinu v kuse.

Matěj doma tráví delší čas u stavění bunkru a stavení stavebnice, hraje si s autem a rád hraje pexeso. Umí se hrát asi 10 minut bez přerušení, poté začíná zlobit. Maminka uvedla, že se většinou jde dívat na televizi anebo si jde hrát za sestrou (občas).

Tereza si hraje na školu, staví různé skládačky, ráda se dívá na televizi. Nejdéle si vydrží hrát na školu, žáci jsou plyšová zvířátka a panenky. Aniž by někam odběhla, vydrží si hrát 30 minut.

Eliška si vydrží celé hodiny hrát na princezny s panenkami. Hraje na dětský klavír, staví lego a kreslí. Vydrží si hrát více než hodinu.

3. S čím si dítě hraje v mateřské škole.

Jiří

U: Jirka během doby, kdy probíhá ve školce volná hra, vystřídá podle učitelky mnoho činností, her a hraček. Nejdéle vydrží snad u Lega. Ve školce staví stavebnici, skládá puzzle, hraje si s panenkou, kreslí, hraje si s plyšovým zvířátkem, autem na obchod a atd. Nevydrží si hrát déle než 5 minut bez přerušení.

P: Nevydrží déle než 5 minut, neustále odbíhá. Nikdy si nehraje jenom s jednou hračkou. V jedné ruce má auto a ve druhé robota. Spojuje různé hračky a hry k sobě.

Erik

U: U Erika učitelka vyzorovala nejčastěji stavění stavebnice (Lega), puzzle, hru s panenkou a na obchod. Erik si hraje 10 minut bez vyrušení.

P: Erik si často staví z Lega a dalších stavebnic domečky, u kterých vydrží nejdéle. Hraje si i s kočárkem a panenkou. Dokáže si hrát bez přerušení asi 30 minut, většinou ho někdo vyruší.

Martina

U: Martina se nejvíce věnuje „Mojí první školní tašce plné knížek“. Ve školce si dále hraje s panenkou, kreslí si a skládá písmenka. Vydrží si hrát asi 30 minut.

P: Martina ráda skládá různé hlavolamy, puzzle a dřevěné doplňovačky na počítání a písmenka, u kterých tráví nejvíce času. Dokáže si hrát i více než hodinu v kuse.

Matěj

U: Matěj vydrží nejdéle hrát pexeso a ve školce si rád kreslí a hraje na obchod. Hraje si asi 10 minut bez vyrušení.

P: Hraje pexeso, ale podvádí u něj. Pěkně hrát si umí pouze s Terezou a Jirkou, například na obchod nebo na doktora. Hraje si cca 10 minut, než ho učitelka napomene.

Tereza

U: Tereza si nejdéle vydrží hrát „na školu“. Také si hraje s panenkou a rád kreslí. Vydrží si hrát asi 30 minut.

P: Nejdéle si vydrží hrát na školu. Hraje většinou námětové hry, ale sáhne i po didaktických hrách a to většinou, když ji někdo naštvě, tím že ji neposlouchá. Hraje si i 45 minut bez vyrušení.

Eliška

U: Eliška tráví nejvíce času paráděním a hraním na princezny. Jako ostatní dívky ještě ráda kreslí a hraje si s panenkou. Vydrží si i 30 minut hrát.

P: Baví ji hra na princezny a na školu, ale vyžaduje, aby byla učitelkou. Někdy si hrává pouze s panenkou. Vydrží si hrát asi 30 minut bez vyrušení.

4. Kdo je partnerem.

Jiří

R: Jirka si doma hraje většinou s mladším bratrem.

U: V MŠ často střídá hru s různými kamarády.

P: Z pozorování jsem vyvodila následující poznatky- Jirka si ve školce hraje sám, jenom pokud mu to učitelka nařídí za trest, jinak si dokáže hrát se všemi dětmi, ale má 3 kamarády, se kterými si hraje nejčastěji. S ostatními si podle mě hraje rád, někdy hru vymyslí, ale častěji se přidává k jiným dětem do hry. Pokud se Jirkovi hra nelíbí nebo ho začíná nudit, sebere se a odejde, aniž by někomu řekl, že už hrát nebude.

Erik

R: Doma vyzívá ke hře maminku nebo hraje si se starším bratrem.

U: Erik si ve školce hraje většinou s jedním kamarádem anebo ke hře vyzívá učitelku. Podle učitelky umí Erik zorganizovat hru s ostatními dětmi, pokud chce.

P: V době pozorování si Erik hrál hlavně sám, někdy se k němu připojil kamarád. Hře ve skupině se vyhýbal. Každý den vyzíval učitelku ke hře.

Martina

R: Doma si Martina hraje většinou sama nebo se sestrou, rodiče si s Martinou nehrají, podle nich není potřeba

U: Martina si ve školce hraje většinou s jedním kamarádem.

P: Bez problémů se dokáže zabavit a hrát sama, ale umí si hrát i s ostatními dětmi, má několik kamarádů. Dokáže si hrát i s ostatními, někdy je iniciátorem hry a všichni ji poslouchají. Učitelku potřebuje pouze, když si neví s něčím rady.

Matěj

R: Doma vyzívá ke hře pexesa maminku anebo si hraje se sourozencem.

U: Matěj si ve školce hraje s jedním kamarádem nebo vyzívá ke hře (k pexesu) učitelku.

P: Nedokáže si hrát sám, spíše jenom sedí a pozoruje ostatní děti, jak si hrají. Často se k ostatním dětem přidává. Pokud ho hra nudí, sebere se a odejde.

Tereza

R: Doma si hraje s dětmi ze sousedství na školu nebo na obchod.

U: Tereza si hraje ráda ve skupině.

P: Nemá pouze jednoho kamaráda, ale hraje si s více dětmi. Má ráda hru ve skupině, umí zorganizovat hru a udržet si pozornost ostatních. Někdy u ostatních zjišťuje, s čím si hrají. Během pozorování vyzvala učitelku ke hře pexesa.

Eliška

R: Doma maminka uvedla, že si hraje buď sama, nebo s kamarádkou od sousedů.

U: Eliška si hraje s jednou kamarádkou v MŠ.

P: Pokud nemá u sebe Johanku, umí si hrát i sama. S ostatními dětmi si neumí hrát. Ve hře má hlavní slovo. Pokud si hraje ve skupině, tak jedině s dívkami.

6. Jaké hry si děti vybírají.

Jiří

R: Jirka podle maminky rád hraje fotbal. Má nejraději pohybové hry, kdy se může vyřadit a námětové hry, zejména na obchod.

U: V MŠ má nejraději jakýkoliv druh pohybových her.

P: Pozorování ukázalo, že Jirka neustále někde pobíhá, skáče, má rádo pohyb a proto i hry tohoto druhu. Didaktické skládačky nepatří mezi jeho oblíbené hry, ale občas po nějaké sáhne. Nejoblíbenější námětovou hrou je hra na obchod. Hraje si i s jednotlivými hračkami jako jsou auta. Jirka má evidentně rád pohyb a hru ve skupině, proto si vybírá záměrně hry námětové a pohybové, kde se může před ostatními ukázat.

Erik

R: Maminka uvádí jako oblíbenou hru pexeso a různé námětové hry - na obchod.

U: Erik má oblíbené hry pohybové a námětové – na obchod. A také puzzle podle učitelky.

P: Pozorováním jsem zjistila, že si hrál na pokladního v obchodě zcela sám a poté si stavil ze stavebnice. Vystřídal tak 3 hry a hračky během mého pozorování. Pokud někdo chtěl stavět s ním, dovolil mu to.

Martina

R: Podle maminky hraje Martina nejraději „Honzo, vstávej“ a hru „Hutututu“ s dětmi u domu.

U: Martina si nevybírání typické hry pro děti, věnuje se přípravě na školu, procvičuje si psaní a počítání. Někdy si hraje s panenkami a má ráda didaktické hry.

P: Z pozorování jsem zjistila, že má ráda všechny typy her, ráda skládá puzzle, jen předmětové už tolik neobjevují, občas jezdí bezmyšlenkovitě s autem.

Matěj

R: Maminka odpovídala stejně jako učitelka v mateřské škole, že Matěj má rád pohybové hry, pexeso.

U: Matěj má nejraději pohybové hry a hraní pexesa s paní učitelkou.

P: Má rád pohybové hry, rád hraje pexeso, ale podvádí u něho. Mezi jeho oblíbené námětové hry patří na obchod, divadlo.

Tereza

R: Námětové a pohybové hry má v oblíbenosti, zejména na školu.

U: Tereza ráda hraje na školu, pomáhá při přípravě a úklidu po řízené práci. Mezi její nejoblíbenější hry patří námětové a didaktické.

P: Ráda hraje hru na sochy, střídá činnosti po 20 minutách, pouze u školy vydrží déle. Ráda skládá dřevěné obrázkové skládačky s motivy auta, princezny, zahrady.

Eliška

R: Doma si také hraje na princezny, které utíkají před drakem.

U: Eliška má nejoblíbenější námětové hry, konkrétně jenom jednu na princezny, u které se neustále převléká a parádí.

P: Má ráda námětové hry. Oblíbenou hrou je na kadeřnictví. Didaktickou hru si vezme pouze na upozornění učitelky, která ji opakovaně vyzívá.